

"xxxministeriets publikationsserie 2025:xx"

Utkast till statsrådets landsbygdspolitiska redogörelse

Baserat på arbetet i styrgrupp och sekretariat

Innehåll

1	Inledning	4
2	Landsbygdspolitikens planeringssystem	6
2.1	Definitionen av landsbygd	6
2.2	Definitionen av landsbygdspolitik	11
2.3	Betydelsen av landsbygdsfakta	14
2.4	Nationell organisering av landsbygdspolitik	16
2.5	Internationell referensram	18
	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling OECD	19
	Europeiska unionen	20
	Nordiska ministerrådet	21
3	Landsbygdsområdenas lägesbild och förändringsfaktorer	24
3.1	Befolkningsförändringen och dess konsekvenser på landsbygden	25
3.2	Landsbygdens ekonomi och kompetens	28
3.3	Förändringar i servicenätet och tjänsternas tillgänglighet på landsbygden	32
3.4	Landsbygds- och stadsområdenas ömsesidiga beroende och balansen i det	36
3.5	SWOT-analys av landsbygdsområdenas lägesbild och förändringsfaktorer	43
4	Nationell landsbygdsvision	50
5	Tväradministrativa mål och utvecklingsrekommendationer	51
	Mål: Uppdatera den digitala och fysiska tillgängligheten	53
	Mål: Strukturer som stöder ekonomisk förnyelse stärks	55
	Mål: Stärka verksamhetsförutsättningarna, förtroendet och framtidstron	61
	Mål: Utöka och samla samhällelig landsbygdsinformation	65
	Mål: Slipa det landsbygdspolitiska planeringssystemet	66

1 Inledning

Den landsbygdspolitiska redogörelsen lämnas nu till riksdagen för tredje gången. I redogörelsen beskrivs nuläget och förändringsfaktorerna i Finlands landsbygdsområden och landsbygdslika skärgårdsområden (nedan landsbygdsområden), det fastställs en långsiktig landsbygdsvision och tväradministrativa mål och utvecklingsrekommendationer för att förnya landsbygdsområdenas livskraft på lång sikt. Genom redogörelsen stärks genomförandet av målen i regeringsprogrammet genom att komplettera andra redogörelser, nationella strategier och program med en lägesbild av landsbygdsområdena.

I statsminister Petteri Orpos regeringsprogram Ett starkt och engagerat Finland ingår flera mål och åtgärder med anknytning till landsbygdsområdenas livskraft. Regeringens mål är bland annat att "möjligheterna för hela Finland, landsbygdens livskraft och försörjningsberedskapen främjas och ojämlikheten mellan regionerna motarbetas". I regeringsprogrammet konstateras att "landsbygden, jordbruket och skogen i Finland tryggar medborgarnas välfärd och hör till samhällets grundpelare".

Regeringens viktigaste finanspolitiska mål är att åstadkomma hållbar tillväxt. I regeringsprogrammet har det en stark koppling till att förbättra företagens tillväxtförutsättningar, skapa en rättvisare konkurrens, höja finansieringen av forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet (FoUI) och rikta den till kunnande, produktivitet, konkurrenskraft och långsiktig ekonomisk tillväxt, med beaktande av även små och medelstora företags möjligheter. Målet stöder sig också på utnyttjande av dataekonomi och digitalisering samt på potential för företagsverksamhet, investeringar, industri, export och välfärd som finns i landsbygdsområdena och grundar sig på naturresurser. Målet är också kopplat till målen att förbättra rörligheten, utreda incitament för att flytta till landsbygden och skärgården, stärka möjligheterna till distansarbete samt lösa utmaningarna med boende och differentiering av områden. Med tanke på förnyelsen av landsbygdsområdenas livskraft identifierar redogörelsen centrala resurser, utmaningar, möjligheter och hot, och utgår från dem när en vision och tväradministrativa utvecklingsrekommendationer presenteras.

Enligt regeringsprogrammet ska regeringen "aktivt verka för att de beslut som gäller finländarna är rättvisa och proportionerliga och att de beaktar såväl nationella som regionala särdrag och behov". Finland är ett av Europas mest landsbygdsdominerade länder och för att påverka krävs också information som beskriver de geografiska särdragen och landsbygdsområdenas särdrag och särskilda frågor som rör dem. Finland är också kraftigt urbaniserat och sättet på vilket olika områden – städer och landsbygd – behandlas i statsförvaltningens handlingar kan inskränka eller stärka kunskapsunderlaget och påverka kvaliteten och effektiviteten i beslutsfattandet och verkställandet av det. Redogörelsen stöder den nationella EU-påverkan och beredningen av nästa EU-finansieringsperiod.

Behovet av att bedöma konsekvenserna för landsbygden som man identifierade och räknade med redan i statsrådets landsbygdspolitiska redogörelse 2009 och riksdagens skrivelse om redogörelsen, har framhävts ytterligare både nationellt och internationellt. Man erkänner att beredningen av en effektiv politik förutsätter en övergripande granskning av samhällliga frågor och utvecklingstrender samt att de följs upp noggrannare. Genomsnitt som grundar sig på befolkningsstatistik och regionala eller nationella genomsnitt säger något om olika regioners och verksamhetsmiljöers situationer, behov och möjligheter. I beredningen av redogörelsen har man i så stor utsträckning som möjligt utnyttjat information som grundar sig på geografisk information och samhällelig landsbygdsforskning samt på olika sätt engagerat människor och aktörer i olika åldrar och med olika bakgrund på olika håll i Finland, både i landsbygds- och stadsområden.

Tjänsteberedningen av redogörelsen har letts av en tväradministrativa styrgrupp med överdirektör Minna-Mari Kaila från jord- och skogsbruksministeriet som ordförande. Jord- och skogsbruksutskottet (JsU), landsbygdspolitiska rådet (MANE), skärgårdsdelegationen (SANK) och den parlamentariska arbetsgruppen för glesbygden (Harva), övriga intressentgrupper och enskilda medborgare har deltagit i beredningen av redogörelsen i olika skeden. Utkastet till redogörelsen har varit på remiss på Utlåtande.fi NN–NN 2025. NN utlåtanden inkom.

Utifrån riksdagsbehandlingen och riksdagens skrivelse utarbetas en genomförandeplan för redogörelsen. Redogörelsens tidsperspektiv sträcker sig över innevarande valperiod till 2040-talet. Verksamhetsförutsättningarna på landsbygden måste tryggas genom att man säkerställer att landsbygdens perspektiv beaktas över valperioderna. Detaljerade finansieringsbeslut fattas som en del av utarbetandet av planerna för de offentliga finanserna och budgetpropositionerna.

Beredningen av redogörelsen har följts upp av ministerarbetsgruppen för ren energi, miljö och försörjningsberedskap.

2 Landsbygdspolitikens planeringssystem

Det nationella landsbygdspolitiska systemet i Finland är internationellt banbrytande¹. Tväradministrativa samordnade landsbygdspolitiska åtgärder inleddes redan vid övergången mellan 1970- och 1980-talen² och verksamhetsmodellen har utvecklats systematiskt och följts upp sedan 1988. Ett platsbaserat tillvägagångssätt³ är utgångspunkten för såväl den nationella som den internationella landsbygdspolitiken. Utifrån det skräddarsys politiken, beredningen av den och utvecklingsåtgärderna med beaktande av behoven, styrkorna och möjligheterna som olika områden och platser har. Finland har nationellt och internationellt förbundit sig att främja och stärka platsbaserad och platssensitiv politik och utveckling⁴.

2.1 Definitionen av landsbygd

Av Finlands areal består mer än 95 procent av landsbygd, 68 procent av glesbygd⁵ och 15 procent av skärgårdsområden⁶. 72 procent av arealen består av skog⁷. 27 procent av hela Finlands befolkning bor stadigvarande i landsbygdsområden. Upp emot 2,9 miljoner bor på landsbygden på deltid. 35 procent av affärsföretagens verksamhetsställen finns på landsbygden; 40 procent om man räknar med jordbruksföretag. Största delen av bioekonomins naturresurser och markarealen som används för att producera ren energi finns i landsbygdsområden. Av varuexportens tillgångar och resurser kommer 68 procent från landsbygden.

1 OECD 2008

2 Landsbygdspolitiska delegationen 1992

³ Barca 2012, Lehtonen 2015, Luoto ym. (toim.) 2016

4 OECD 2019, Europeiska unionens råd, rådet för jordbruk och fiske 20.11.2023

5 Finlands miljöcentral 2020

6 Finlands miljöcentral 2022

7 JSM 2023:22

Landsbygden kan definieras statistiskt⁸, utifrån förvaltningsgränserna⁹, utifrån kartutor som bygger på geografisk information¹⁰ samt som funktionell region¹¹. Landsbygden är också en uppfattning som människor har format¹² och den beskrivs utifrån erfarenheter¹³ och språkligt¹⁴. I redogörelsen definieras landsbygdsområden utifrån en nationell klassificering av städer och landsbygdsområden¹⁵ som bygger på geografisk information och är oberoende av kommungränserna och som på regionstrukturnivå beskriver olika områden i Finland (bild 1). Klassificeringen har använts sedan 2013 och den uppdaterades 2020. Processen för att förnya områdesklassificeringen inleddes 2025. Den gällande klassificeringen delar in Finland i sju typer av områden utifrån flera jämförelsegrunder, tre urbana områden och fyra landsbygdsområden.

Landsbygdslika områden är lokala centra med färre än 15 000 invånare (inkl. flera städer), stadsnära landsbygd, kärnlandsbygd och glesbygd. Utöver dessa är kransområdet kring städer ett väldigt landsbygdslikt område i en internationell jämförelse. Utifrån klassificeringen av stads- och landsbygdsområden har man producerat en klassificering som generaliserats enligt kommungränserna (bild 1, i mitten), där en kommuns områdestyp bestäms utifrån den dominerande områdesklassen. Kommunbaserad statistik kan således även behandlas utifrån dimensionen stad-landsbygd.

Landsbygdsområdena i klassificeringen av stads- och landsbygdsområden omfattar också landsbygdslika skärgårdsområden, men det finns även en egen klassificering för skärgårdsområden. Skärgårdsklassificeringen (bild 1 till vänster) delar in Finlands skärgårdsområden i fyra områdestyper: inre skärgården, mellanskärgården, yttre skärgården och skärgård på fastlandet. Områden som inte hör till skärgårdsområdena har klassificerats som övriga vatten- och fastlandsområden¹⁶. Skärgårdsklassifice-

8 Utifrån befolkningstäthet (Statistikcentralen 2024) eller flera variabler, såsom uppgifter om befolkning, arbetskraft, arbetsplatser, arbetsresor och byggnader (Helminen m.fl. 2020)

9 Statistikcentralen. Statistisk kommungruppering

10 Finlands miljöcentral 2020, Penje m.fl. 2023

11 Funktionella regioner omfattar ofta både urbana områden och landsbygd. De urbana områdena utgör i allmänhet en liten del, och största delen av den funktionella regionen består av landsbygd. Om det inte finns något urbant område fungerar ofta lokala centra på landsbygden som centrum. På glesbygden förenas små centra genom tjänster och pendlingsströmmar. (Nurmio m.fl. 2017). Definitionen av funktionella landsbygdsområden utvecklas på EU-nivå. (Dijkstra m.fl. 2023, EU/JRC 2024)

12 Blanc 1997, Voutilainen 2019, Macgregor & Vásques 2020

13 Landsbygdsbarometrarna

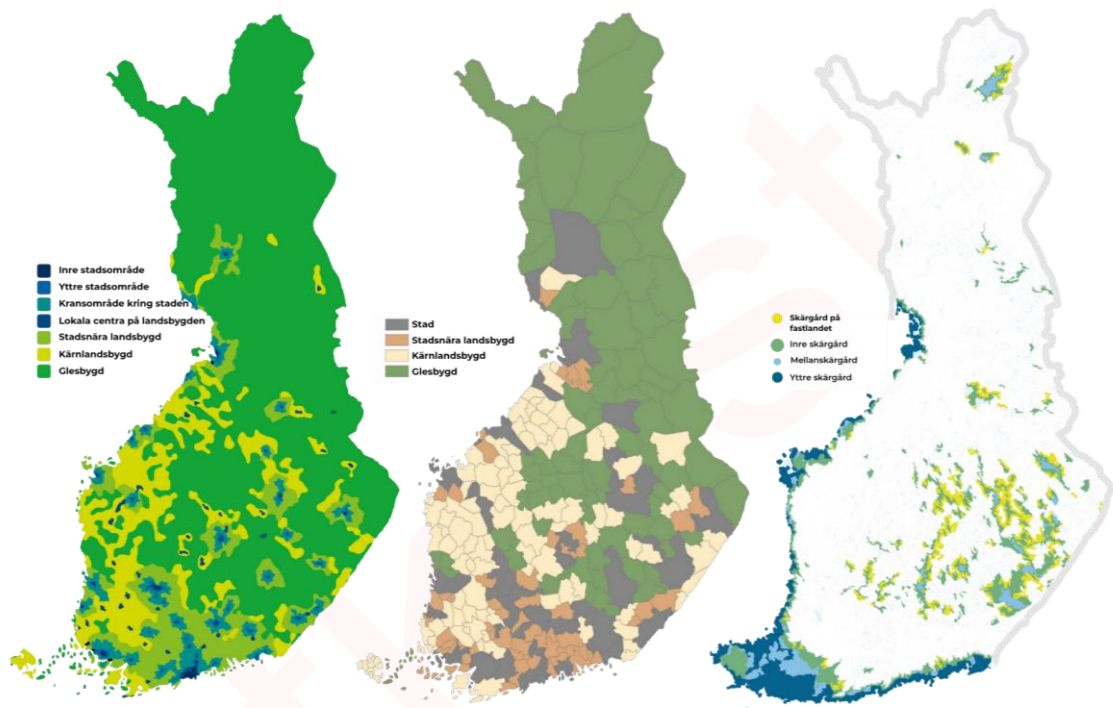
14 Kanner m.fl. 2021

15 Helminen m.fl. 2014 och 2020

16 Finlands miljöcentral 2022

ringen har också genomförts med hjälp av statistikrutor på 250 meter som inte beaktar administrativa gränser. Landsbygdslika skärgårdsområden behandlas som landsbygdsområden i redogörelsen.

Bild 1. Nationell klassificering av stads- och landsbygdsområden samt skärgårdsområden

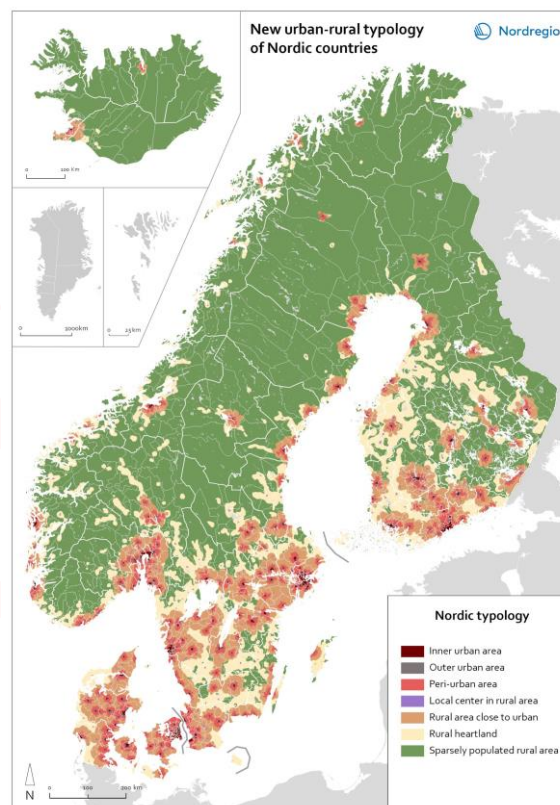

Klassificeringar som baserar sig på kommungränserna är problematiska på grund av storleken på kommunerna i Finland. Inom en kommun finns det ofta både stads- och landsbygdsområden. Statistikcentralens statistiska kommungruppering beskriver urbanitet och delar in kommunerna i urbana kommuner, tätortskommuner och landsbygdskommuner utifrån andelen tätortsbefolkning och invånarantalet i den största tätorten¹⁷. Utmaningen är att väldigt olika kommuner och städer ingår i samma grupper, till exempel är Helsingfors och Kaskö i samma klass. I redogörelsen har man använt en statistisk kommungruppering i avsaknad av geografisk information eller när en statistisk indelning enligt klassificeringen av stads- och landsbygdsområden inte har

varit tillgänglig. Landsbygdskommuner och tätortskommuner har räknats som landsbygdsområden¹⁸.

På internationell nivå finns det många olika definitioner av landsbygd. Nordiska ministerrådets forskningsinstitut Nordregio har skapat en nordisk klassificering av stads- och landsbygdsområden utifrån Finlands modell¹⁹ (bild 2). Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling OECD:s (nedan OECD)²⁰ globala klassificering grundar sig på funktionella stadsområden och identifierar endast befolkningstätheten samt uppskattningar av körsträckan för att nå metropolområden. I klassificeringen definieras landsbygd som en av tre typer av små regioner (TL3).

Bild 2. Den nordiska geodatabaserade klassificeringen av stads- och landsbygdsområden. Källa: Nordregio.

18 Det finns också andra indelningar, såsom MDI Publics (FCG) egen kommungruppning, som identifierar en kommuns stads- eller landsbygdskaraktär och ligger närmare kommunindelningen enligt den nationella klassificeringen av stads- och landsbygdsområden än Statistikcentralens kommungruppning.

19 Penje m.fl. 2023, Salonen 2024

20 Fadic m.fl. 2019

"Landsbygden" används allmänt som en enhet och en generaliserad motsats till "staden". De nationella landsbygdsbarometrarna samlar in finländarnas perspektiv på landsbygden. Den förknippas ofta med "natur", "åkerlandskap och odlingar", "gles bebyggelse" och "jordbruk"²¹. Föreställningarna och det allmänna pratet om att "landsbygden tynar bort" återspeglar inte nödvändigtvis den "egna" byn eller mångfalden av landsbygdsområden. Människorna som bor på landsbygden och de föreningar och församlingar, företagare, experter och forskare som är verksamma där bidrar med information om vardagen på landsbygden som kompletterar och fördjupar statistiken samt hjälper till att beskriva landsbygdens mångfald (landsbygdsdimensioner).

LANDSBYGDSOMRÅDENAS SÄRDRAG (NATIONELL KLASSIFICERING AV STADS- OCH LANDSBYGDSOMRÅDEN 2020)

Glesbygd

Områdets bosättningsstruktur är splittrad och det finns få tätorter (vidsträckta obebodda områden). I området bor knappt fem procent av hela landets befolkning. Områdena ligger långt från stora centra och näringsstrukturen är ensidig. Som glesbygd klassificeras de landsbygdsområden som inte uppfyller kriterierna för stadsnära landsbygd eller kärnlandsbygd. Den vanligaste markanvändningskategorin är skog eller myr.

Kärnlandsbygd

Ett område med mångsidig ekonomisk verksamhet. Ett relativt tätbebyggt område, men långt från stora centra. Gränsområde mellan stadsnära landsbygd och glesbygd. Cirka 12 procent av hela landets befolkning bor i området.

Lokala centra på landsbygden

Hamnar utanför städernas influensområde. Mindre centralorter med högst 15 000 invånare. Viktig uppgift som centrum för service och tjänster för de landsbygdsområden som omger det. Lokala centra avgränsas utifrån befolkningmängden, befolkningstätheten, antalet arbetsplatser och kriterierna för områdeseffektivitet, med vilka man beskriver utbredningen av tätortens centrum samt dess storlek och täthet både när det gäller bostäder och arbetsplatser.

Stadsnära landsbygd

Stadsnära landsbygd är ett landsbygdsområde som funktionellt (t.ex. som arbetsplatsområde) och fysiskt ligger nära stadsområden. Den avgränsas i förhållande till redan avgränsade stadsområden. Cirka tio procent av befolkningen bor i området.

21 Landsbygdsbarometrarna, Vihinen 2024a, jfr Kanner m.fl. 2021

LANDSBYGDSLIKA SKÄRGÅRDSOMRÅDEN (UTIFRÅN SKÄRGÅRDSKLASSIFICERINGEN)

Skärgårdsområdena utgör cirka 15 procent av Fastlandsfinlands areal. Skärgårdsområdena är nästan helt och hållet landsbygd; 70 procent är glesbygd, 10 procent kärnlandsbygd och 16 procent stadsnära landsbygd.

Den yttre skärgården karakteriseras av vidsträckta öppna havsområden och ofta långa avstånd till andra öar, som oftast är små och en del av dem kan nås från fastlandet med skärgårdstrafikförbindelser. Yttre skärgården kan också omfatta täta skärgårdsområden som omges av vidsträckta vattenområden. Yttre skärgård förekommer inte i insjöområdena.

Mellanskärgården är som namnet antyder en övergångszon mellan den inre och den yttre skärgården. Den karakteriseras ofta av ett stort antal öar och relativt korta avstånd till andra öar. I mellanskärgården är skärgårdsområdena vidsträckta och ganska täta. Mycket sällan fast vägförbindelse från fastlandet. De viktigaste öarna kan nås från fastlandet med skärgårdstrafikförbindelser.

Den inre skärgården karakteriseras av närheten till fastlandet och den stora andelen markareal i förhållande till vattenarealen. Den inre skärgården är till stor del en skärgård med fast vägförbindelse och därmed är förbindelserna till fastlandet goda. Inom den inre skärgården finns också områden med öppet vatten.

Till de skärgårdsliknande fastlandsområdena hör de fastlandsområden som kraftigt splittrats av vattendrag och vars tillgänglighetsproblem motsvarar förhållandena i skärgårdsområdena. Skärgårdsliknande fastlandsområden är i huvudsak ett särdrag för insjöområdena i inlandet. Dessutom förekommer de som små områden även vid kusten, där de består av enskilda uddar eller smala splittrade kustområden.

Källa: Finlands miljöcentral 2020 och 2022.

2.2 Definitionen av landsbygdspolitik

Den samhälleliga landsbygdspolitiken genomförs medvetet eller omedvetet på alla förvaltningsnivåer. Detta görs och genomförs av aktörer inom den offentliga, privata och tredje sektorn som bereder och fattar beslut samt genomför åtgärder som påverkar olika landsbygdsområden. Människor, företag och sammanslutningar som är verksamma på landsbygden, deras strukturer och inbördes relationer samt i vidare bemärkelse landsbygdsområdenas utveckling och beroendeförhållandena mellan landsbygdsområdena och städerna påverkas. Indirekt landsbygdspolitik märks av i samhällets utveckling i större utsträckning, till exempel i det förtroende som befolkningen i landsbygdsområdena har för offentliga institutioner.

Landsbygdspolitiken etablerades under 1990-talet som en del av den finländska samhällspolitiken. Det är en systematisk granskning av geografiska dimensioner och landsbygdsdimensioner i den samhälleliga beredningen, beslutsfattandet och utvecklingen. Med hjälp av den kan man förbättra de politiska åtgärdernas träffsäkerhet i landsbygdsområden, genom att producera information och stödja beslutsfattandet samt genom att aktivera olika aktörer i samhället²². Kärnan i landsbygdspolitiken är människors välbefinnande och ett gott liv oberoende av ålder, kön eller bakgrund, samt de möjligheter och förutsättningar som verksamhetsmiljöerna i landsbygdsområdena erbjuder dem när det gäller en smidig vardag, gemenskap, arbete och företagande samt möjligheten att bygga upp gemensamt välbefinnande. Utgångspunkten är att politiken och utvecklingsåtgärderna ska vara platsbaserade²³ för att kunna skraddarsys enligt områdenas och platsernas behov, resurser och möjligheter.

Statsrådet tillsätter det tväradministrativa och tväradministrativa landsbygdspolitiska rådet (nedan MANE)²⁴ för främjande av landsbygdspolitik, nationell samordning och uppföljning samt för finansiering av riksomfattande forsknings- och utvecklingsprojekt som gäller landsbygden. Ansvar för genomförandet av den samhälleliga landsbygdspolitiken är dock delat, och förutsätter ett starkt engagemang och partnerskap mellan olika aktörer. MANEs riktlinjer är inte bindande för förvaltningsområdena, utan fungerar som verktyg för informationsstyrning. Nationellt har landsbygdspolitiken delats in i övergripande och riktad politik (bild 3)²⁵. MANEs uppgift är bland annat att samordna dessa.

- Med en övergripande eller "bred" landsbygdspolitik avses ett verksamhetssätt som gäller hela förvaltningen och inkluderar alla, där de geografiska särdragen och landsbygdsområdenas särdrag identifieras, erkänns och beaktas systematiskt i beredningen, beslutsfattandet, verkställandet och uppföljningen på olika förvaltningsområden och förvaltningsnivåer. Detta gäller den nationella beredningen och styrningen. Tväradministrativ samordning och tväradministrativ dialog och partnerskap är centrala, liksom tillgången till forskningsbaserad information och statistik om landsbygden²⁶.
- Med riktad eller "snäv" landsbygdspolitik avses särskilda instrument som förvaltas av olika förvaltningsområden och som utvecklar landsbygdsområden med hänsyn till lokala och regionala särdrag, behov och möjligheter samt resurser. De viktigaste verktygen är EU:s landsbygdsfond

22 YTR 2022, [MANE beslut om tillsättande 18.2.2021](#), jfr Vaattovaara 2021

23 Luoto m.fl. 2016, 2017, OECD 2019a, OECD/LEGAL/0448, Kattilakoski m.fl. 2021, McCann 2023

24 MANE beslut om tillsättande 18.2.2021

25 Statens landsbygdspolitiska redogörelse till riksdagen 1993

26 Kattilakoski m.fl. 2021

som omfattas av jord- och skogsbruksministeriets (nedan JSM) förvaltningsområde och åtgärder för utveckling av landsbygden enligt den nationella CAP-planen, inklusive Leader-verksamhet (2023–2027)²⁷ och allmänt understöd för riksomfattande utveckling av byverksamheten²⁸. Det finns även andra verktyg, såsom region- och strukturfonderna inom arbets- och näringsministeriets (nedan ANM) förvaltningsområde samt Brandskyddsfonden inom inrikesministeriets (nedan IM) förvaltningsområde.

Bild 3. Övergripande och riktad landsbygdpolitik

²⁷Åtgärderna i Finlands CAP-plan för landsbygdsinvånare finns på webbplatsen landsbygd.fi. Finansieringen av Leader-verksamheten kommer både från EU:s landsbygdsfinansiering och från staten och kommunerna. I Finland finns 53 Leader-grupper där representanter för invånare, offentliga aktörer, föreningar och företag fattar beslut om finansieringen på trepartsbasis. Se landsbygd.fi

²⁸Moment 30.10.63 i stadsbudgeten och haeavustuksia.fi

2.3 Betydelsen av landsbygdsfakta

Statens publikationsarkivs dokumentanalys som genomförts genom informationsutvinning (10–11/2024) visar att förekomsten av begrepp som beskriver landsbygden är ojämn och koncentrerad till jord- och skogsbruksministeriets (nedan JSM) publikationer där de fokuserar på jord- och skogsbruk och projektfinansiering. På motsvarande sätt förekommer stadsbegrepp i jämn utsträckning och i allt högre grad i olika ministeriers publikationer och fokuserar på näringslivet, samhällsliga strukturer och sociala frågor såsom tjänster²⁹. I utformningen, beredningen, genomförandet och uppföljningen av politiken betonas behovet av att identifiera, erkänna och beakta olikheter och särdrag i olika stads- och landsbygdsområden³⁰.

Landsbygden fungerar till många delar annorlunda än städerna på grund av geografi, befolkning, ekonomiska strukturer och socioekonomiska faktorer. Beslut träffar och påverkar landsbygden och städerna på olika sätt. Nationella utvärderingsuppgifter och utvärderingsrapporter där resultaten och effekterna presenteras som regionala och/eller nationella medelvärden som baserar sig på befolkningsuppgifter säger ingenting om situationen i landsbygdsområdena eller landsbygdskommunerna. Detta beror helt enkelt på att statistiken i Finland baserar sig på var man är stadigvarande bosatt och att över 72 procent av befolkningen enligt registren bor i en stad. Statistik som beaktar landsbygdsområdena är fortfarande begränsat, uppdateras långsamt och är utspridd i olika källor. Detta påverkar till exempel utnyttjande av statistik i genomförandet av landsbygdskonsekvensbedömning (hädanefter landsbygdssäkring, eng. rural proofing). Behovet av en övergripande landsbygdssäkring har under de senaste åren framhävts både internationellt och nationellt. Statistik, lägesbilder och analyser av situationen i landsbygdsområdena efterfrågas i beslutsfattande och beredning³¹.

Behovet och betydelsen av information och forskning om landsbygden har framhävts på internationell nivå i EU och OECD³². I anslutning till hållbarhetsomställningen har forskningen till exempel identifierat en så kallad "urban snedvridning", där städer uppfattas som en effektivare lösning på hållbarhetsproblemen³³. Snedvridningen syns i dokument på nationell nivå när man granskar ämnesord som har att göra med den digitala gröna omställningen³⁴ och å andra sidan i landsbygdsinvånarnas upplevelser av

29 Lehtonen m.fl. 2025

30 OECD 2019, OECD 2022, McCann 2023, Husberg m.fl. 2022

31 Luke/MATIMATI-projektet 2025

32 Europeiska kommissionen COM(2021)0345, Europaparlamentet 2021/2254(INI), Europeiska rådet 15631/2023, Finlands ståndpunkt E 95/2021 rd, OECD 2022, McCann 2023

33 Ala-Mantila m.fl. 2022

34 Lehtonen m.fl. 2025

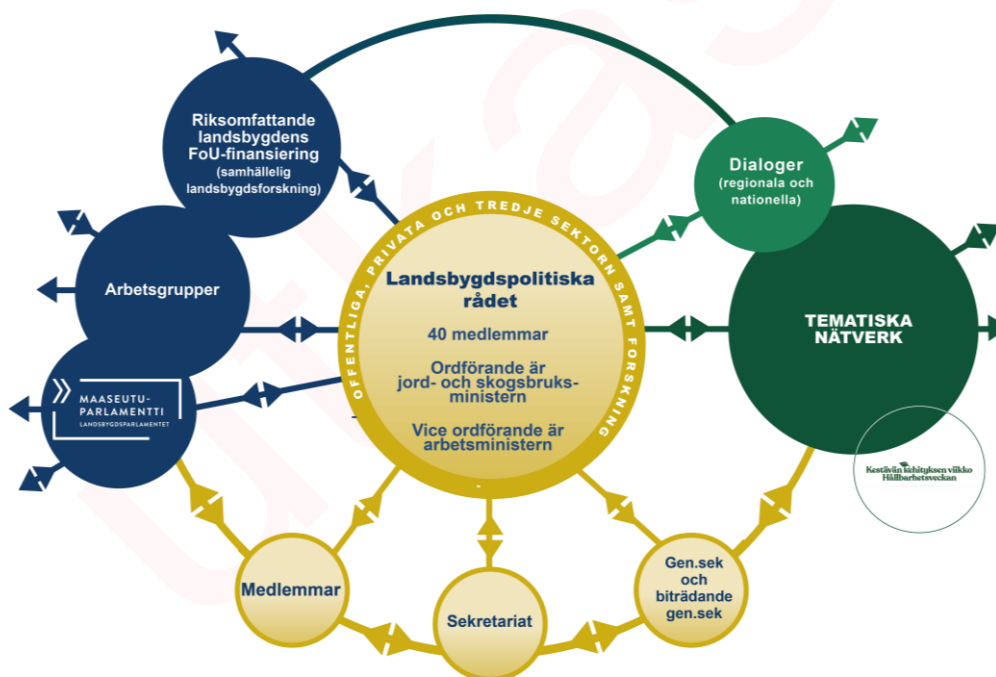
hur rättvisa de klimatpolitiska åtgärderna är³⁵. I flaggskeppsprojekten som ingår i Europeiska kommissionens långsiktiga vision för EU:s landsbygdsområden ingick forskning och innovation som stöder landsbygdssamhällena (Horisont Europa) samt inrättandet av ett observationsorgan för landsbygden för att sammanställa information och statistik om landsbygden samt producera analyser som behövs för beslutsfattandet. OECD betonar landsbygdsforskningens betydelse och till exempel i Rural Studies-serien undersöker man tematiska helheter såsom invånarnas välfärd och servicesystem, företagets konkurrenskraft och innovationsverksamhet, framtiden för förnybar energiproduktion, gruvdrift och förädlingsindustri samt förbindelserna mellan landsbygden och städerna. Centralt i de tematiska undersökningarna är landsbygds-perspektivet samt en systematisk granskning av landsbygdsområdenas geografi, verksamhetsmiljöer, aktörer samt de samhälleliga förändringarnas konsekvenser för landsbygden. Samhällelig landsbygdsforskning bedrivs också på hög nivå i Finland och följs internationellt.

Det finns en nära koppling mellan samhällelig landsbygdsforskning och nationell landsbygdspolitik sedan början. MANEs uppgift är att utöka forskningen och kunskapen om landsbygden bland annat genom riksomfattande finansiering för forsknings- och utvecklingsprojekt som gäller landsbygden samt genom att främja landsbygdsaktörernas nationella och internationella utbyte av information och erfarenheter. Uppgiften har finansierats under moment (för närvarande 30.10.63) i statsbudgeten och ur Gårdsbrukets utvecklingsfond. Med de medel som står till förfogande för landsbygdspolitiken har man finansierat nätverksverksamhet som förenar forskning och utveckling som gäller landsbygden samt forsknings- och utvecklingsprojekt som man har sett ett kritiskt behov av, men för vilka det inte finns någon annan konkurrensut-satt finansiering. Den nationella finansieringen har också fungerat som startpeng för mer omfattande forskning och utvecklingsverksamhet. Resultaten har kunnat utnyttjas till exempel för att hantera säsongsarbetskraftskrisen under covid-19-pandemin samt för att förstå och beakta fenomen som multilokalitet och krympande befolkning. I början av millenniet fanns nätverket Rural Studies och nio landsbygdsprofessorer i Finland, nu finns endast en landsbygdspolitisk professur kvar och den finns vid Naturresursinstitutet. Universitetens landsbygdsprofessorer avskaffades på 2010-talet. Det finns ingen plattform i Finland som motsvarar det av Europeiska kommissionen inrättade observationsorganet för landsbygden (jfr luonnonvaratieto.luke.fi). Naturresursinstitutets verksamhetsområde omfattar dock såväl konkurrenskraftig näringsverksamhet som grundar sig på hållbar användning av förnybara naturresurser som främjande av välfärd och landsbygdens livskraft (561/2014).

2.4 Nationell organisering av landsbygdspolitiken

I Finland har en nationellt organiserad landsbygdspolitik genomförts sedan 1988³⁶. Den nationella landsbygdspolitiken har karaktären av ett nätverk, och en aktuell beskrivning av den finns nedan (bild 4). Verksamheten grundar sig på uppgifterna och verksamheten enligt statsrådets beslut om tillsättande av MANE (inforuta nedan)³⁷, lagen om finansiering av forsknings- och utvecklingsprojekt som gäller jordbruk och livsmedelsekonomi samt landsbygden och skärgården (1413/2011) och det landsbygdspolitiska helhetsprogrammet, som är inne på den sjunde programperioden "Landsbygd som förnyas i tiden"³⁸ (2021–2027).

Bild 4. Landsbygdspolitiska rådets nätverk

MANE är ett självständigt organ som kan tillsätta egna arbetsgrupper och organ. Utifrån MANEs uppgifter, riktlinjer och landsbygdspolitiska helhetsprogram anvisas medel genom JSM:s beslut för finansiering av riksomfattande forsknings- och utvecklingsprojekt på landsbygden, inklusive finansiering av landsbygdspolitiska tematiska

36 Landsbygdspolitiken har organiserats i nätverk, se bland annat YTR 2002:3

37 Nuvarande beslut om tillsättande av MANE för mandatperioden 2021–2025 (MMM024:00/2021). Sammansättningen har kompletterats genom separata beslut.

38 Kattilakoski m.fl. 2021

nätverk, arrangemang för det riksomfattande Landsbygdsparlamentet som genomförs i partnerskap samt för annan verksamhet som behövs för att genomföra MANEs uppgifter, inklusive främjande av landsbygdspolitiska helhetsprogrammet.

I statsrådet svarar JSM för beredningen och förvaltningen av landsbygdspolitiken. Till dess uppgifter³⁹ hör landsbygdsutvecklingen. Den påverkas direkt och indirekt av styrmedel som andra förvaltningsområden ansvarar för och som ofta är plats- och regionneutrala och medför olika samhällsliga konsekvenser för landsbygden. MANE och MANEs tematiska nätverk har i allt högre grad fungerat som expertinstans och genomförare av landsbygdssäkring. Det landsbygdspolitiska helhetsprogrammet⁴⁰ och det tematiska nätverksarbete som främjar det, landsbygdssäkring och stärkandet av kunskapsunderlaget med hjälp av riksomfattande landsbygdens FoU-projekt utgör kärnan i det operativa arbetet och fungerar som verktyg för informationsstyrningen. Genomförandet av de delade målen i det landsbygdspolitiska helhetsprogrammet förutsätter att intressentgrupperna inom den offentliga, privata och tredje sektorn tar initiativ, är aktiva och samarbetar.

Den tidigare och eventuella framtida utvecklingen av landsbygdspolitiken har beskrivits i flera verk i Finland⁴¹. Finlands nationella landsbygdspolitiska modell och det landsbygdspolitiska rådet har fått internationellt beröm. Flera länder har tagit och tar modell av den nationella landsbygdspolitiken i Finland, och MANE lyfts ofta fram som ett bra exempel på en övergripande landsbygdsutveckling som är betydligt mer omfattande än lantbruksutveckling och lantbruksankuten landsbygdsutveckling⁴².

LANDSBYGDSPOLITISKA RÅDETS UPPGIFTER

1. Stödja beslutsfattare i tväradministrativa och strategiskt viktiga landsbygdspolitiska frågor samt hjälpa regeringen att bereda och genomföra dess landsbygdspolitiska riktlinjer.
2. Genomföra det landsbygdspolitiska helhetsprogrammet 2021–2027 och inom särskilt bestämda teman bedriva utvecklingsarbete som hänför sig till programmet samt följa upp genomförandet i samarbete med olika förvaltningsområden och aktörer utanför förvaltningen.

39 Statsrådets förordning om jord- och skogsbruksministeriet 1267/2014

40 Den sjunde programperioden pågår. Se Kattilakoski m.fl. 2021

41 Inrikesministeriet och jord- och skogsbruksministeriet 1991, Uusitalo 1998, Katajamäki m.fl. 2001, Ingberg 2002, Niemi 2002, MMM 2004, Niemi och Visti 2024, OECD 2008, Henttinen 2008, Uusitalo 2009, Uusitalo 2012, Sillanpää m.fl. 2012, Vihinen 2018, Haila m.fl. 2021

42 OECD 2008, Tillväxtanalys PM 2016:11, Rural Pact Community Platform 2023

3. Utöva inflytande på aktuella och pågående landsbygdspolitiskt betydelsefulla projekt inom olika förvaltningsområden.
4. Utveckla strukturerna, arbetssätten och metoderna inom landsbygdspolitiken och landsbygdsutvecklingen så att de bidrar till genomförandet av platsbaserad politik och utveckling.
5. Öka forskningen och kunskapen om landsbygden bland annat genom riksomfattande finansiering för forsknings- och utvecklingsprojekt som gäller landsbygden samt genom att främja landsbygdsaktörernas nationella och internationella utbyte av information och erfarenheter
6. Delta i samordningen av den nationella regionutvecklingen och EU:s landsbygds- och regionalpolitik. Förbättra förutsättningarna för växelverkan och samarbete mellan landsbygden, skärgården och städerna tillsammans med aktörer inom stads- och skärgårdspolitik.

SKÄRGÅRDSPOLITIKEN ÄR EN EGEN POLITISK SEKTOR

Finland är ett av de länder i Europa och världen som har flest antal öar och vattenområden. Skärgården och vattenområdena påverkar Finlands samhällsstruktur och gör den splittrad, vilket försätter regionerna i en ojämlik ställning.

Skärgårdspolitik inleddes redan 1949 och dess mål är att jämna ut de olägenheter som orsakas av vattenområden och skärgård. Skärgårdspolitik är en egen politisk sektor och verksamheten grundar sig på skärgårdslagen (1981/494) och på den verksamhet som bedrivs av den av statsrådet tillsatta skärgårdsdelegationen, SANK.

Skärgårdslagen förpliktar staten och kommunerna att arbeta för att trygga näringarna, servicen, miljön samt trafikförbindelserna och övrig infrastruktur i skärgården.

Skärgårdspolitik och landsbygdspolitik är självständiga delar av regionalpolitik. Det finns gemensamma nämnare i deras innehåll, såsom grundläggande förutsättningar för en smidig vardag och näringsverksamhet, geografisk tillgänglighet samt bas- och nödvändighetstjänster. Lösningarna är dock olika inom olika områden och i olika verksamhetsmiljöer.

Källa: Skargardspolitik.fi, skärgårdslagen 494/1981

2.5 Internationell referensram

Den ekonomiska krisen 2008, covid-19-pandemin och Rysslands anfallskrig mot Ukraina har påverkat omdefinieringen av landsbygdsområdena i den nationella och

internationella politiken⁴³. Den övergripande landsbygdspolitiken har organiserats på olika sätt i olika länder, men organiseringen stöds av internationella referensramar, forskning och organ.

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling OECD

OECD:s medlemsländer har allt mer övergått till en mer övergripande utveckling av landsbygden med målet att stärka olika dimensioner av välfärden i landsbygdsområdena. Referensramen för OECD:s landsbygdspolitik 3.0 – en människocentrerad landsbygdspolitik⁴⁴ grundar sig på omfattande internationell forskning om landsbygdsområdenas befolkning, sysselsättning, användning av teknik, företagande och innovationssystem. Den politiska promemoria som ger bakgrund till referensramen presenterar motiveringar för en helhetsmässig utveckling av landsbygdsområden och utnyttjande av landsbygdsområdenas möjligheter⁴⁵. Ramen betonar landsbygdsområdenas mångfald, ekonomi och faktorer som påverkar dem (bl.a. marknadsläget i området och förbindelserna inom och till området) samt särdrag. OECD:s landsbygdspolitiska principer⁴⁶ stöder verkställandet och betonar betydelsen av en platsbaserad politik, förvaltning på flera nivåer och lokalt ledd utveckling, stärkandet av landsbygdsområdenas resiliens genom att identifiera tekniska, demografiska och miljörelaterade utmaningar och möjligheter samt betydelsen av information av rätt skala. Partnerskapet mellan den offentliga makten (i synnerhet ministerierna och regionförvaltningen), den privata sektorn och medborgarverksamheten samt forskningen (forskningsinstitut och finansieringsinstitutioner) är centralt och det är viktigt att bygga upp kontakter mellan städerna och landsbygdsområdena. Ett människoorienterat eller människocentrerat perspektiv betonas. OECD:s referensram framhålls tydligt och syns i planeringssystemet och verksamhetssätten för Finlands nationella landsbygdspolitik, som fungerat som exempel för referensramen.

Europeiska kommissionen COM(2021)0345, Europaparlamentet 2021/2254(INI), Europeiska rådet 15631/2023, Finlands ståndpunkt E 95/2021 rd, OECD 2022, McCann 2023

44 OECD 2019b, OECD 2019c

45 OECD 2018

46 OECD 2019c

Europeiska unionen

EU har ännu inget landsbygdspolitiskt ramverk eller helhetsprogram som motsvarar OECD:s eller Finlands nationella landsbygdspolitik. Coronapandemin och Rysslands anfall mot Ukraina betonade landsbygdsområdenas betydelse för Europas överlevnadsförmåga. EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen lanserade under perioden 2019–2024 en långsiktig vision för EU:s landsbygdsområden⁴⁷, en tillhörande handlingsplan, ett landsbygdsavtal och en tväradministrativa sammanslutning som leds av kommissionen (eng. Rural Pact Community)⁴⁸. Offentliga myndigheter, civilsamhällesorganisationer, företag, privatpersoner och forskare samt forsknings- och innovationsaktörer kan ansluta sig till Rural Pact Community. Landsbygdsvisionen fastställer tio gemensamma mål och fyra verksamhetsområden som strävar efter starkare, nätverksbaserade, motståndskraftiga och rikare landsbygdsområden före 2040⁴⁹. Målet är en rättvis grön och digital omställning där man investerar i landsbygdsområdenas framtid och inget område lämnas utanför.

Bakgrunden till detta är ett offentligt samråd enligt vilket 40 procent av invånarna på landsbygden och 60 procent av invånarna på den perifera landsbygden (jfr. glesbygden) upplevde att de hade glömts bort⁵⁰. Europeiska unionens råd, Europaparlamentet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén gav sitt starka stöd till visionen⁵¹. I sina egna slutsatser av den 20 november 2023 uppmanade rådet kommissionen att överväga att utveckla visionen till en fullskalig landsbygdsstrategi för EU, där man tillämpar ett heltäckande och flexibelt tillvägagångssätt och relevanta indikatorer⁵², vilket motsvarar ramen för OECD:s och Finlands nationella landsbygdspolitik. Kommissionen har för avsikt att lägga fram en uppdaterad EU-handlingsplan för landsbygden under 2025, där olika projekt, initiativ och åtgärder inom EU-politiken sammanställs.

Von der Leyen lanserade en ny Strategisk dialog om EU:s jordbruk i framtiden i början av 2024⁵³, som tillsammans med Draghis rapport om Europas konkurrenskraft⁵⁴, Niinistö's rapport om stärkandet av EU:s civila beredskap och försvarsberedskap⁵⁵ och

47 Europeiska kommissionen 2021

48 Europeiska kommissionen 2022

49 Europeiska kommissionen 2021

50 Europeiska kommissionen, DG Agri 2021: Ares(2021)1761831

51 Europeiska kommissionen (COM(2021)0345), EU-rådet (15631/23), Europaparlamentet (2021/2254(INI)), Europeiska ekonomiska och sociala kommittén NAT/839-EESC-2021, Europeiska regionkommittén (2022/C 270/04)

52 Europeiska rådet 20.11.2023

53 Europeiska kommissionen 2024a

54 Europeiska kommissionen 2024b

55 Europeiska kommissionen 2024c

Lettas rapport om framtiden för EU:s inre marknad⁵⁶ är utgångspunkt för den nuvarande EU-kommissionens (2024–2029) prioriteringar. Europeiska kommissionens vision för jordbruk och livsmedel⁵⁷, som publicerats utifrån dialogen, har som mål att skapa ett rättvist och konkurrenskraftigt livsmedelssystem i samarbete med jordbrukare, livsmedelsproducenter, landsbygdssamhällen och det civila samhället. "Livskraftiga landsbygdsområden främjar livsmedelsproduktion av hög kvalitet, vilket i sin tur stöder deras ekonomi", konstaterar man i meddelandet och betonar sårbarheten hos landsbygdsområden vid EU:s östra gräns.

I visionen för jordbruk och livsmedel framhäver man vidare att tillgång till utbildning, arbetstillfällen av god kvalitet och karriärmöjligheter, bättre mobilitet, grundläggande hälso- och sjukvårdstjänster och konnektivitet är förutsättningar för att säkerställa landsbygdsområdenas livskraft. Livsmedelsvisionen har starka kopplingar till landsbygdsvisionen och vid sidan av den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP) lyfter man fram betydelsen av andra politiska sektorer och i synnerhet sammanhållningspolitiken och dess inverkan på landsbygdsområdenas utveckling. I Finland innebär detta EU:s regional- och strukturpolitiska fonder, eftersom Finland inte anvisas medel ur sammanhållningsfonden.

Man bör notera Lettas rapport, där det konstateras att cirka 135 miljoner människor bor i områden som upplevs ha hamnat på efterkälken och där många upplever att de måste flytta bort på grund av brist på arbete, utbildning och tjänster. I dessa områden upplever små och medelstora företag att EU-regleringen är betungande samtidigt som nyttan av den inre marknaden upplevs som liten. Enligt Lettas rapport kan social rättvisa och sammanhållning endast garanteras om den inre marknaden stärker medborgarna i stället för att skapa förhållanden där de upplever att de är tvungna att flytta för att uppnå framgång. Rapporten betonar tillgången till högklassiga arbetsplatser och allmännyttiga tjänster i alla EU-områden och betonar SGI-tjänsternas (tjänster av allmänt intresse, eng. Services of General Interest SGI) betydelse. Enligt Lettas rapport ska friheten att stanna kvar anses lika viktig som friheten att röra på sig.

Nordiska ministerrådet

Forskningsinstitutet Nordregio som lyder under Nordiska ministerrådet har en färdplan för landsbygdsutveckling som identifierar unika utmaningar och möjligheter i de nordiska landsbygdsområdena⁵⁸. Den integrerade strategin kombinerar olika politiska

⁵⁶ Letta 2024

⁵⁷ Europeiska kommissionen 2025/75 I

⁵⁸ Salonen 2024

sektorer och främjar integration och ekosystembaserat tänkande i utvecklingen av landsbygden (jfr bred landsbygdspolitik). I den nordiska kontexten betonas ett platsbaserat förhållningssätt genom att identifiera landsbygdsområdenas mångfald och utnyttja lokala särdrag för att främja hållbar och inkluderande utveckling. Centrala element är multilokalt boende och flexibla boende- och arbetsarrangemang, genuint engagerande och deltagande av intressentgrupper samt förstärkt administrativ kapacitet som förbättrar lokalförvaltningens förmåga att genomföra en effektiv landsbygdspolitik.

LANDSBYGDSPOLITIK I ANDRA EU-LÄNDER

SVERIGE

Den nationellt organiserade landsbygdspolitiken har genomförts sedan 2017 och den grundar sig på slutsatserna från det parlamentariska arbetet (SOU 2017:1) och regeringens proposition (N2018/04123) samt de uppgifter som grundar sig på den och som regeringen gett myndigheterna (jfr resultatstyrning), strategier och anvisningar till myndigheterna.

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet ansvarar för frågor som gäller landsbygden, livsmedel och naturbaserade näringar, regional utveckling, transporter och infrastruktur samt bostäder och samhällsplanering.

Målet med den övergripande landsbygdspolitiken är en livskraftig landsbygd med jämlika möjligheter till företagsverksamhet, arbete, boende och välfärd, vilket leder till långsiktig hållbar utveckling i hela landet. Målet har konkretiserats till tre delmål och i regeringens proposition (2017/18:179) preciseras dessutom de områden i samhället där landsbygdspolitiken fungerar och har effekt.

Tillväxtverket har till uppgift att följa enhetlig svensk landsbygdspolitik. Landsbygdspolitiken samordnas i nära samarbete med regionutvecklingen i ett nationellt nätverk som omfattar 28 olika myndigheter.

Den svenska modellen för landsbygdspolitik och regional utveckling utvärderas under 2024–2026.

Källa: regeringen.se, riksdagen.se, tillvaxtverket.se

IRLAND

Genomförandet av landsbygdspolitiken koordineras av Department of Rural and Community Development och genomförandet övervakas av en kommitté som leds av statsministern. Finansieringen av politiken täcks av de berörda parternas budgetar.

Den övergripande landsbygdspolitiken och landsbygdsutvecklingen grundar sig på regeringens strategi "Our Rural Future" (2021–2025), vars vision är en blomstrande landsbygd i Irland, som är en väsentlig del av den nationella ekonomiska, sociala, kulturella och miljömässiga välfärden och utvecklingen och grundar sig på begåvningen,

färdigheterna och kreativiteten hos människorna i landsbygdssamhällena; betydelsen av livskraftiga och bebodda landsbygdsområden; samt möjligheten att skapa kvalitativa arbetsplatser.

Målet är att säkerställa att regeringens politik identifierar och beaktar landsbygdsområdenas särdrag och utmaningar, att förutse effekterna av politiska åtgärder och säkerställa rättvisa resultat i landsbygdsområdena. Alla avdelningar vid ministerierna ska beakta konsekvenserna för landsbygdssamhällena i sin politiska prövning. För varje åtgärd i strategin ansvarar en utsedd instans inom den offentliga förvaltningen.

Regeringen har förbundit sig till en kontinuerlig dialog med människorna på landsbygden. Department of Rural and Community Development samarbetar med högskolor och forskningsorganisationer för att stödja informationsbehoven inom landsbygdsutvecklingen. Ministeriet stöder också grundandet av ett högskolenätverk och fördjupar samarbetet med internationella organisationer.

Källa: gov.ie

3 Landsbygdsområdenas lägesbild och förändringsfaktorer

Om befolkningsförändringen i landsbygdsområdena fortsätter som i nuläget och det stadigvarande boendet koncentreras till de sex största stadsregionerna, kommer den nationella försörjningsberedskapen att påverkas genom de ekonomiska värdekedjor som utgår från primärproduktionen. Att befolkningen koncentreras till de största stadsregionerna anses ha omfattande negativa konsekvenser för utnyttjandet av den ekonomiska potentialen i landsbygdsområdena, men också för anpassningen till klimatförändringen och beredskapen för klimatrisker. Det har också konsekvenser för förutsättningarna att upprätthålla infrastrukturen på landsbygden. Det påverkar också genomförandet av målen och åtgärderna för att stärka den biologiska mångfalden. Förändringen syns på bostadsmarknaden samt i att ägarskapet lösgörs och fjärras från platsen. Det syns i förändringarna i befolkningens servicebehov och i ramvillkoren för rörligheten samt i resurserna för medborgar- och frivilligverksamheten. Sättet på vilket konsekvenserna identifieras, beaktas och de förändrade behoven tillgodoses från det offentliga maktens och myndigheternas sida har betydelse för sociala helheten eller sammanhållningen och hela landets välfärd.

Digitalt utanförskap, trafik- och energifattigdom, lägre förtroende för offentliga institutioner och stark egen beredskap är fenomen som berör landsbygdsområdena och dess befolkning och samhällen. Fenomenen påverkas av flera samhälleliga faktorer, såsom tillgången till och kvaliteten på datakommunikationsförbindelser, tillgången till basservice samt utkomst och upplevelsen av att kunna påverka utvecklingen av den egna boendemiljön. Både i Finland och i flera andra EU- och OECD-länder kan man se betydande skillnader i utvecklingen av olika landsbygdsområden och storstadsområden. OECD understryker behovet av platsbaserad politik och utveckling och politiska lösningar som lämpar sig för olika verksamhetsmiljöer. Lösningar som identifierar landsbygders särdrag behövs såväl i områden som gränsar till stora städer och stadsregioner som i landskapens och välfärdsområdets gränsområden, men också och särskilt i landsbygdsområdena i östra och norra Finland.

I kapitel tre beskrivs de viktigaste läges- och förändringsfaktorerna i landsbygdsområdena som tas upp närmare i bilagan. Källhänvisningarna finns i bilagans mer detaljerade beskrivningar av nuläget och förändringsfaktorerna.

3.1 Befolkningsförändringen och dess konsekvenser på landsbygden

I landsbygdsområdena minskar antalet 15–64-åringar under det kommande decenniet med över 135 000 personer (ca 20 procent), om Statistikcentralens befolkningsprognos blir verklighet. Den största befolkningsförändringen kommer att ske i landskapens randområden, särskilt i Mellersta, Östra och Norra Finland. Med tanke på landsbygdens ekonomi och nyttjandet av naturresurser är det beaktansvärt att befolkningsutvecklingen förklarar arbetsplatsutvecklingen i många kommuner. Arbetsplatserna följer alltså befolkningen i dessa områden, till skillnad från i städerna. Om den nuvarande utvecklingstrenden i befolkningsförändringen fortsätter, kan antalet arbetsplatser på kärnlandsbygden och glesbygden minska tillsammans med den arbetsföra befolkningen med över 43 000.

Det är anmärkningsvärt att kommunerna i landskapens randområden är bland de största till storleken när man beaktar deras naturresurser. Knappt 40 procent av skogarnas biomassa finns i kommuner med snabb tillbakagång på glesbygden och nästan 20 procent av inkomsterna från virkesförsäljningen är kopplade till dem. År 2022 fanns över 16 procent av företagen och upp till 43 procent av jordbruksföretagen i kommuner på kärnlandsbygden med snabb tillbakagång i befolknings- och arbetsplatsutvecklingen, och nästan 44 procent av inkomsterna från jordbruket var kopplade till dem. Produktivitetskravet ökar betydligt inom primärproduktionen och förädlingen i landsbygdsområdena, vilket förutsätter att man satsar på kompetens, innovationer och omfattande ibruktagande av ny teknik och uppbyggande av nya värdekedjor.

Nettoinvandringen har medfört en befolkningsökning i landsbygds kommunerna, även i östra och norra Finland. Den sexfaldiga överrepresentationen av invandrare i flyttningsrörelsen inom landet och därigenom koncentrationen av befolkningen med utländsk bakgrund till huvudstadsregionen innebär att den ökande invandringen inte har medfört en lösning på bristen på arbetskraft eller personer som kan ta över företag i landsbygdsområdena. Forskning har visat att även andra faktorer än arbete påverkar hållkraften. Upplevelse av tillhörighet och en mångfacetterad anknytning till platsen (gemenskap, frihet, värderingar, lokala kulturer, vänner, kontakt med naturen, djur, lokalt ledd utveckling) påverkar bevisligen valet hos såväl invandrare som andra befolkningsgrupper på landsbygden (kvinnor, unga, pensionärer, återflyttare) att stanna kvar på landsbygden eller återvända till landsbygden i ett lämpligt livsskede. En granskning av incitamenten för att flytta till landet och skärgården betonar också betydelsen av tillgången till tjänster och tjänsternas tillgänglighet, som är större än ekonomiska incitament. Betydelsen av en smidig vardag, enkel tillgång till basservice och basinfra-

struktur understryks också av de nationella Landsbygdsbarometrarna, flera samhällsliga landsbygdsundersökningar, EU-kommissionens särskilda Eurobarometrar (491, 509) samt OECD:s undersökningar.

Befolkningsförändringen syns i kommunernas differentiering. Under 2012–2022 hade 171 kommuner inget växande postnummerområde. Granskningen av postnummerområden är den mest lokala nivån som kan granskas statistiskt. Antalet kommuner med befolkningstillväxt inom minst ett postnummerområde var 138. Befolkningstillväxt har skett endast i det inre och yttre stadsområdet. Befolkningstillväxten i de stora städerna är nära bunden till invandringen. Den åldrande och minskande befolkningen i landsbygdsområdena är dock inte synonymt med försämring.

När den hållbara livskraften i landsbygdskommuner vars befolkning minskar har analyserats i ljuset av 47 statistiska variabler, och separat för glesbygds, kärnlandsbygds och stadsnära landsbygdskommuner, finns de mest livskraftiga landsbygdskommunerna i regel i kustområdena i södra och västra Finland. Ett undantag är livskraftiga kommuner i Norra Finland med stora turistcentra. Det finns också livskraftiga landsbygdskommuner i Norra Savolax. I kommuner som åldras och krymper och samtidigt är livskraftiga på ett hållbart sätt har man identifierat och erkänt befolkningsminskningen och aktivt sökt innovativa lösningar för förnyelse och anpassning samt stärkt delaktigheten och gemenskapen.

De ekonomiska möjligheterna i anslutning till den välfärd och hälsa som naturen och naturresurserna ger konkretiseras genom människors, sammanslutningars och företagens verksamhet och verksamhetsförutsättningar. Hur värdet och betydelsen av byggnader, vårdbiotoper, kulturlandskap eller naturleder förändras eller på vilket sätt privata vägar och skogsvägar, vattenledningar eller bredbandsnät i byar byggs och upprätthållas beror på människor. När en olycka inträffar på landsbygden är det i allmänhet medborgar- och frivilligaktörer som ger första hjälpen och fungerar som räddningsaktörer. Människors fysiska och psykiska funktionsförmåga är central för att landsbygdsområdena ska förbli livskraftiga och kunna producera välbefinnande som tillgodoser även stadsområdena.

I landsbygdsområdena och i synnerhet i Mellersta och Östra Finland syns befolkningsförändringen som en ökning av antalet ensamhushåll. I landsbygdens lokalcentra är 49 procent av hushållen ensamhushåll, på glesbygden är 44 procent det och på kärnlandsbygden är 42 procent ensamhushåll. Det är vanligare att bo i ägarbostäder och egnahemshus i landsbygdsområdena än vad det är i landet i genomsnitt. Hushållens medelinkomster har stigit något, men de är ständigt lägre än i städerna, särskilt i lokalcentra på landsbygden och på glesbygden. Det bör beaktas att den statliga offentliga finansieringen allokeras på olika sätt till olika områden. Landsbygdsområdena får proportionellt sett fler sociala förmåner och förändringarna i dem påverkar i

synnerhet landsbygdsområdena och invånarna där kraftigare än i städerna. Det bör observeras att ägarbostäder är betydligt vanligare i landsbygdsområden där marknaden för hyresbostäder inte har utvecklats under de senaste decennierna. Problem kan observeras i ekvationen låga löner, förändringar i servicenätet, förändringar i sociala förmåner, en bostadsmarknad som inte fungerar och grundläggande rättigheter som inte tillgodoses. Till exempel kan det i praktiken vara omöjligt att sälja en ägarbostad och flytta till en billigare boendeform så som hyresbostad. Problem kan enligt medierapportering bland annat skönjas inom skuldrådgivningen och lyftes fram i medborgarpanelen i östra Finland som stödde beredningen av redogörelsen.

I och med åldrandet och den negativa naturliga befolkningsutvecklingen fjärrar sig byggnaders ägarskap från platsen. Det finns allt fler tomma fastigheter. Det minskade värdet på byggnaderna påverkar förutsättningarna för att renovera det egna hemmet och förbättra energieffektiviteten men leder också till att färre har möjlighet att köpa en egen bostad på landsbygden eller att utveckla företagsverksamhet. Dessa är nära kopplade till utvecklingen av bostädernas värde och försäkringsvärde. Bostäder används som säkerhet för företagslån, i synnerhet lån som tas ut av mikroföretag och små företag. Svårigheter med tillgången till finansiering kan försämra investeringarna och utvecklingen av affärsverksamheten och i förlängningen även den lokala och regionala ekonomin.

På landsbygden är äldre personer, låginkomsttagare och personer som bor ensamma i egnahemshus enligt undersökningar mer utsatta till exempel när det gäller fenomenen transportfattigdom och energifattigdom. Transport- och energifattigdom samt digitalt utanförskap har en direkt inverkan på hurvida en person har tillgång till nödvändiga tjänster eller kan uträtta ärenden och har möjlighet att upprätthålla sin funktionsförmåga och sina sociala relationer. EU-kommissionen betonar den geografiska dimensionen i identifieringen av utsatthet bland annat i sitt meddelande om psykisk hälsa.

Forskning och statistik har länge visat att effekterna av växande stadsregioner inte sträcker sig till alla landsbygdsområden. För att förnya landsbygdsområdenas livskraft, främja försörjningsberedskapen, bekämpa ojämlikheten i regionerna, minska skillnaderna i utvecklingen inom regionerna och utnyttja hela Finlands möjligheter behövs övergripande lösningar som lämpar sig för olika landsbygdsområden. Enligt en enkätundersökning riktad till studerande inom jordbruks- och livsmedelsbranschen hösten 2024 ansågs det överlägset viktigast att stärka landsbygdens livskraft för att trygga livsmedelsbranschen. Detta enligt 67 procent av respondenterna.

3.2 Landsbygdens ekonomi och kompetens

Den centrala frågan är hur förutsättningarna för att förnya landsbygdsområdenas ekonomiska strukturer ser ut. Industrin är den näst största sysselsättande branschen i landsbygdsområdena, näst efter social- och hälsovården. I framtiden kommer skogs-, metall- och maskinindustrin fortfarande att ha en kraftig inverkan på landsbygdens ekonomi. Fram till 2040 orsakar automatiseringen, digitaliseringen och den gröna omställningen kvalitativa förändringar som kräver kompetensförnyelse, innovationer och investeringar i användningen av ny teknik och byggandet av nya värdekedjor. OECD betonar landsbygdssäkring av de nationella innovationssystemen och identifiering av särdragen hos innovationer i landsbygdsområdena i de nationella systemen.

Under 1997–2017 hänförde sig mindre än 5 procent av de totala FoUI-utgifterna till kommuner i landsbygdsområdena. Den låga andelen är anmärkningsvärd, eftersom 35 procent av företagen i hela landet och till nästan 20 procent av företagen med en omsättning som överstiger tio miljoner euro är belägna på landsbygden. 40 procent av arbetsgivarföretagen bland små och medelstora företag som eftersträvar tillväxt finns på den stadsnära landsbygden och 23 procent på kärnlandsbygden och i glesbygden. I små och medelstora arbetsgivarföretag strävar man efter internationalisering, i synnerhet på glesbygden. Antalet tillväxtföretag är fortfarande förhållandevis lågt på landsbygden. Över en femtedel av företagen som sysselsätter minst tre personer och har en tillväxttakt på tio procent och knappt 17 procent av företagen med en tillväxttakt på 30 procent finns på landsbygden, främst på kärnlandsbygden. Av statens offentliga upphandlingar som kartlades 2018–2021 riktades hela 97 procent till städer och 75 procent till Nyland. Målet med upphandlingarna är förutom att effektivisera användningen av offentliga medel även att förbättra företagens konkurrenskraft och främja innovationer.

Näringsverksamheten har blivit mångsidigare under det senaste decenniet och ibruktagandet av ny teknik framskrider snabbt. Numera är det endast på glesbygden som primärproduktionen inom jord- och skogsbruket är den största sysselsättande branschen. Den årliga minskningen av antalet gårdar verkar tillta. Under de senaste åren har 1 000–1 400 jordbruksföretag per år upphört med sin verksamhet. Strukturomvandlingen inom jordbruket är kraftig och år 2040 har man uppskattat att det kommer att finnas 27 273 verksamma jordbruksföretag. Redan nu producerar de största 20 procenten av gårdarna nästan 60 procent av jordbrukets avkastning. År 2020 bedrev endast cirka 650 gårdar vidareförädling. Jordbrukets roll för landsbygdens lokala och regionala livskraft kommer att förändras avsevärt under de kommande åren. Hur kopplingen mellan livsmedelssystemet och livskraften och de lokala samhällena i olika landsbygdsområden ser ut och hur befolkningsförändringen, befolkningens kompetens och utbildningsnivå, tillgången till basservice, vägnätets och den digitala infra-

strukturens skick, tillgången till finansiering och så vidare möjliggör ett hållbart livsmedelssystem är en viktig samhällsfråga. Förändringarna inom jordbruket, bostadstättheten, markanvändningen, utnyttjandet av naturresurser och energiproduktionen förändrar också landskapet, som redan i sig har ett värde och betydelse för trivselen, bevarandet av kulturarvet och naturens mångfald samt främjandet av livskraften. När det gäller livsmedelssystemet och skogsbioekonomin är perspektiven miljörättvisa och rättvisa i ett bredare perspektiv fortfarande kritiska.

I landsbygdsområdena finns cirka 70 000 företag utöver de drygt 42 000 jordbruksföretagen som minskar i antal. Det har blivit vanligare med flerbranschföretag på landsbygden. På kärnlandsbygden är det också vanligt med mångdubbelt företagande, som innebär att samma familj har flera olika företag och det har ansetts ha betydelse även för resiliensen. Resiliensen hos företagen i landsbygdsområdena konkretiserades under covid-19-pandemin, då över 80 procent av statens företagsstöd gick till städerna, men effekterna var lika stora. Efter pandemin har de mest kritiska frågorna gällt bland annat höjningen av energi- och råvarupriserna (särskilt i och med Rysslands anfallskrig) samt tillgången till företagsfinansiering och kompetent arbetskraft. Tillgången till finansiering påverkas och det har blivit svårare att få lån på grund av det ovan nämnda läget på bostadsmarknaden på landsbygden och den försämrade bostadsförmögenheten. Statistiska granskningar har visat ett samband mellan nedläggningen av bankkontor och minskade långsiktiga lånebelopp för mikroföretag. Det har också lett till en minskning av antalet företag som fått offentlig finansiering. En del finansieringsinstrument kräver självfinansiering. År 2022 hade cirka tio procent av kommunerna i Fastlandsfinland inga bankkontor och i hälften av kommunerna fanns det endast ett bankkontor. Utvecklingen har varit särskilt kraftig sedan finanskrisen 2008. Elektrifieringen av banktjänsterna anses ha en negativ inverkan på den mjuka informationen och förståelsen för den lokala näringsverksamheten, landsbygdsbranscherna och företagen. Även om situationen är mest kritisk i östra Finland har problemet under beredningen av redogörelsen lyfts fram i medborgarpaneler som ordnats i alla storområden. Ändringarna i banktjänsterna anses ha särskilt kraftiga konsekvenser för civilsamhällesorganisationernas verksamhet i landsbygdsområdena, vilket har multiplikatoreffekter till exempel på upprätthållandet av infrastrukturen.

Befolkningsförändringen på landsbygden syns både som brist på arbetstagare och brist på företagare. Enligt flera barometrar och undersökningar är tillgången på arbetskraft en av de viktigaste faktorerna som bromsar näringsverksamheten. När det gäller företag behöver för närvarande uppskattningsvis 4 600 arbetsgivarföretag på landsbygden någon som tar över dem. Att hitta någon som tar över är kritiskt för företagare som bedriver lönsam affärsverksamhet på landsbygden och står inför att avsluta sin verksamhet. Företagar- och sysselsättningsmöjligheter i landsbygdsområdena bedöms finnas till exempel inom åtgärder som handlar om anpassning till klimatförändringen, restaurering, serviceproduktion som grundar sig på naturvålfärd, turism,

kreativ ekonomi och även i fråga om det mest traditionella livsmedelssystemet, skogs- bioekonomin, gruv- och mineralsektorn samt produktion av ren energi. Branschstrukturen har blivit mer servicebetonad även på landsbygden, och automation har redan ersatt ett stort antal jobb inom den industriella produktionen. Robotar och automation omfördelar uppgifter inom yrkena när människa och maskin arbetar tillsammans. Detta påverkar även kompetenskraven för landsbygdsområdenas näringar och betonar betydelsen av utbudet av och tillgången till kompletterande utbildning eller examensinriktad fortbildning. Frågor om examensinriktad fortbildning framhövdes i medborgarpanelen i norra Finland som stödde beredningen av redogörelsen, men frågan berör bevisligen alla landsbygdsområden.

Utbildningsnivån har höjts i landsbygdsområdena, men den är på en allt lägre nivå jämfört med i städerna. Antalet personer som avlagt högskoleexamen har ökat, men majoriteten av personerna i arbetsför ålder har en examen på mellanstadiet. Tillgången till utbildning på andra stadiet påverkar livsvägen och karriärvalet avsevärt. Betydelsen av utbildning på arbetsplatserna ökar och det är viktigt att rikta utbildningen av personer som kommer ut i arbetslivet till växande och nya uppgifter även med tanke på landsbygdsområdenas ekonomi och sektorer.

För att uppfylla värdeökningsmålen och genomföra hållbarhetsomställningen krävs hög kompetens och det är avgörande på vilket sätt informationsekonomin branscher kopplas till förnyelsen av landsbygdsområdenas ekonomi. I statistikgranskningen präglas informationsarbetet av att det är koncentrerat till stadsområdena och inom dem. Informationsarbetet i landsbygdsområdena är både till sin volym och struktur anorlunda än i städerna, och det är tydligt att informationsarbete förekommer i minst utsträckning i områden som ligger långt från de största städerna. En del av informationsarbetet på landsbygden framkommer inte i statistiken. Åtgärderna för att utveckla informationsekonomin på landsbygden har strävat efter att göra landsbygdens funktioner och näringar mångsidigare, utveckla företag som redan är etablerade på landsbygden samt förnya landsbygdens näringsstruktur. Ur landsbygdsområdenas synvinkel gäller behoven datakommunikationsförbindelser, digital kompetens, möjliggörande av multilokalt boende, lockande av företag samt nätverk. De grundläggande förutsättningarna för såväl automatisering som informationsarbete gäller i allmänhet datakommunikationsförbindelsernas kvalitet och funktion samt tillgången till utbildning och finansiering. Utvecklingen av näringar och skapandet av nya värdekedjor, förutsättningarna som FoUI-finansiering och innovationssystem skapar samt enskilda företags och arbetsplatsernas praxis påverkar helheten. Med beaktande av de många förändringarna i den offentliga sektorns servicenät och kvinnors arbetsplatser borde man bättre kunna öppna upp arbets-, karriär- och företagsmöjligheter i anslutning till de kalkylerade värdeökningsmålen för livsmedelssektorn, skogsbioekonomin, gruv- och mineralsektorn, cirkulär ekonomi och turism även med tanke på kvinnors, ungas och invand-

rares karriär- och företagarmöjligheter och även med tanke på de möjligheter som informationsarbete innebär. Det bör observeras att antalet kvinnor inom informationsarbete inte ökade i något landsbygdsområde under 2007–2018, utan till och med minskade.

Unga på landsbygden är en befolkningsgrupp av vilka samhället kräver rörlighet, även om få är beredda att flytta. Elevhem upplevs som det yttersta alternativet och ofta upplevs de otrygga. Endast en av glesbygds kommunerna hade en yrkesläroanstalt år 2022. Utbildningsutbudet har minskat betydligt under det senaste decenniet, särskilt i östra och norra Finland. Enligt resultaten från tilläggsurvalet till Ungdomsbarometern 2017 angav sju procent av dem som avbrutit en utbildning på andra stadiet att orsaken var att skolvägen var för lång och 10 procent brist på pengar. Orsakerna till att flytta, men också till att stanna och återvända är mångsidiga och anknyter till såväl studier, sysselsättnings- och företagarmöjligheter som till känslan av tillhörighet och möjligheterna och ramarna för att förverkliga sitt eget liv. På landsbygden finns det goda erfarenheter av läroavtalsutbildning. Det lönar sig att främja lokala lösningar även i fortsättningen. Det bör observeras att centraliseringen av utbildningen också har visat sig leda till ökad orörlighet och påverka funktionsförmågan hos barn och unga på landsbygden.

Barns och ungas intresse för företagsverksamhet har ökat. Fritidsintressen har stor betydelse för utvecklingen av ungas företagarpotential, och till exempel 4H-företagande är avsett att öka kommunernas livskraft och producera lokala tjänster. Många unga, även stadsbor, ser landsbygden som en innovativ plats för företagsverksamhet enligt den nationella Landsbygdsbarometern från 2020 och 2023. Europeisk forskning om ungas framtidsdrömmar belyser flera olika möjligheter med anknytning till landsbygden och landsbygdens livskraft, som också betonas av unga med olika bakgrund från olika håll i Finland som deltagit i formuleringen av de riksomfattande Landsbygdsparlamentens uttalanden.

Största delen av de barn och unga som bor på landsbygden mår bra visar resultaten av ett hörande av barn och unga i landsbygdsområdena som genomförts som en del av beredningen av redogörelsen. En tredjedel av de unga som bor på landsbygden vill bo där även i framtiden. Kritiska frågor är hur man kan förbättra infrastrukturens skick, förkorta långa avstånd, åtgärda brister i tjänsterna och även tillgodose flickors och unga kvinnors önskemål, behov och möjligheter. Resultaten förklarar och stöder observationer som framkommit i tidigare undersökningar om varför den långvariga selektiva flyttningsrörelsen berör unga och i synnerhet kvinnor. Lösningar kan finnas i företagande och i ungas egen utvecklingsverksamhet, som kräver att de får frihet och förtroende. Ett verksamhetssätt som möjliggör praktisk företagsverksamhet, men också lokalt ledd utvecklingsverksamhet som utgår från de unga, är Ungdomsleader-

verksamheten, där ungdomarna själva beslutar om finansieringsansökningar och också kan ansöka om stöd för att grunda företag.

3.3 Förändringar i servicenätet och tjänsternas tillgänglighet på landsbygden

Förändringar i de offentliga servicenäten har varit och är fortfarande aktuella bland annat på grund av den offentliga ekonomin och befolkningsförändringen. Förändringar i servicenätet, hanteringen av dem och sätten att genomföra dem orsakar bevisligen osäkerhet och oro för människor och samhällen på landsbygden, men också för företag. Förändringarna påverkar bevisligen också befolkningsförändringen, som således inte bara är en förklarande faktor för förändringarna utan också en faktor som åstadkommits genom dem. Basservicens och nödvändighetstjänsternas fysiska och digitala tillgänglighet har en central betydelse för att kunna bo på landsbygden. Tillgänglighet är en grundförutsättning för landsbygdsområdenas utveckling och livskraft. Beslut om ändringar i servicenäten som är viktiga med tanke på en smidig vardag fattas i synnerhet av kommunerna, samkommunerna, sysselsättningsområdena som bildas av kommunerna samt välfärdsområdena, men också av transport- och kommunikationsmyndigheterna. Staten har en central styrande roll. Förändringar återspeglas direkt i transporterna och mobilitetsbehoven, liksom i datakommunikationsförbindelserna och behoven av digitala tjänster och deras användningsmöjligheter. Med tanke på bosättningen, utvecklingen och livskraften i landsbygdsområdena är de grundläggande frågorna skicket på och finansieringen av vägnätet på lägre nivå och av privata vägar, tillgången till och finansieringen av persontrafiktjänster samt datakommunikationsförbindelsernas täckning, funktion och finansiering.

Förändringarna i servicenätet i landsbygdsområdena påverkar företag och de ekonomiska värdekedjor som utgår från landsbygden, liksom även förutsättningarna och möjligheterna för människor som bor på landsbygden att få de bas- och nödvändighetstjänster som de behöver och har rätt till. Förändringarna har en direkt och kraftig inverkan på kvinnor som bor på landsbygden och som arbetar inom social- och hälsovården. Vetenskapligt har man uppskattat att 20 procent av de sysselsatta på glesbygden och kärnlandsbygden kan förlora sin arbetsplats till följd av de planerade förändringarna i servicenätet för välfärdsområdena eller så flyttar arbetsplatsen till ett annat område. Dessutom arbetar i synnerhet kvinnor på landsbygden inom undervisnings- och utbildningsområdet, det fria bildningsarbetet och kommunsektorn, och förändringarna inom dessa områden berör i synnerhet dem och deras möjligheter till sysselsättning och utkomst. Könsfördelningen på arbetsmarknaden är något starkare i landsbygdsområdena och starkast just inom hälso- och socialtjänsterna, men också

inom industrin och byggandet, jord- och skogsbruket samt inkvarterings- och kosthållstjänsterna.

Tillgången till nödvändighetstjänster i vardagen och deras tillgänglighet påverkas av banker, operatörer, elbolag (även de som ägs av kommunerna) samt aktörer inom handeln, men också av styrningen av områdesanvändningen och samhällsstrukturen. Med stöd för bybutiker som riktas till glesbygden, kärnlandsbygden och skärgården i Finland har man kunnat stödja dagligvaruhandelstjänster året runt i områden där det inte finns någon fungerande marknad. De anslag som reserverats för stödet har skurits ned. Ur ett helhetsperspektiv har både bas- och nödvändighetstjänsterna stor betydelse för om landsbygdsområdena är bebodda och vardagen smidig samt om det är möjligt att utveckla företagande och näringsverksamhet och bygga upp nya värdekedjor. EU-kommissionen har för sin del lyft fram betydelsen av SGI (allmännyttiga tjänster, Services of General Interest) och SGEI-tjänster (tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, Services of General Economic Interest) samt behovet av att använda skyldigheten att tillhandahålla samhällsomfattande tjänster.

Under detta och det senaste decenniet har man med delfinansiering från EU och i dialogen mellan det offentliga och byverksamheten på landsbygden bland annat utvecklat lokal- och regionorienterade servicelösningar för mobila social- och hälsovårdstjänster. Mallu-auto i Södra Karelen är ett exempel på hur man med mobila tjänster har kunnat lösa utmaningarna med att ordna offentliga tjänster i glesbygden så att de motsvarar de verkliga behoven. Lokalt ledd utveckling används också för närvarande för att avhjälpa brister i de offentliga digitala stödtjänsterna. I bakgrunden finns en betydligt mer omfattande fråga om grundförutsättningarna för digitalt medborgarskap och samverkan mellan förändringar i servicenätet i olika sektorer på lokal nivå i landsbygdsområdena. När en person saknar verktyg för stark autentisering och det på orten eller i regionen saknas fotoateljé, polisens tillståndsenhet, bankkontor och persontrafiktjänster är det svårt eller till och med omöjligt att få tillgång till offentliga tjänster som överförts till nätet.

Digitalt utanförskap har identifierats som fenomen, och det har en särskild geografisk dimension. I Norra Savolax har cirka 1 700 personer i 17 kommuner fått hjälp med att skaffa en identitetshandling och möjlighet att använda ett verktyg för stark autentisering. "Henkkarit kaikille" (ID åt alla) är en social innovation som är ett resultat av lokalt ledd utveckling och som grundar sig på stark samhällsaktivitet och frivilligverksamhet och partnerskap med både den privata, offentliga och tredje sektorn. Modellen som skapades i Norra Savolax har väckt intresse och likadana verksamhetsmodeller håller på att byggas upp i Norra Österbotten, Norra Karelen, Kajanaland och Mellersta Österbotten. En kritisk fråga är vilken styrning och finansiering som ska användas för att trygga jämlika förutsättningar för digitalt medborgarskap och användning av offentliga tjänster.

Befolkningsförändringen har en direkt inverkan på hur samhällsaktivitet och frivilligverksamhet på landsbygden kan svara på de behov som finns och vad som förväntas av dem. I praktiken riktas behoven och förväntningarna mot den ständigt krympande befolkningen i arbetsför ålder och handlingskraftiga pensionärer samt aktiva unga. Samhällsaktivitet och frivilligverksamhet utnyttjas redan i landsbygdsområdena för att upprätthålla räddningsverksamhet (frivilliga brandkårer, avtalsbrandkårer), våghållning av privata vägar (markägare och vägdelägare), vattenförsörjning (speciellt vattenandelslag) samt byanät och byggande av dem (bl.a. byaföreningar och andra lokala föreningar, andelslag och lokala operatörer). Från jaktvårdsföreningarnas sida bistår jägare, hundskötare och jaktföreningar med storviltsassistans (SRVA) om polisen begär handräckning. Det kan handla om att spåra hjortdjur och stora rovdjur som skadats i krockar och att driva bort djur från ett tätbebyggt område. I byverksamheten samordnar och utvecklar man systematiskt lokalsamhällets beredskap och resiliens bland annat genom att utveckla kompetensen, upprätthålla och förbättra gemensamma lokaler samt främja gemensamma verksamhetsmodeller, till exempel inom säkerhet och beredskap. Man kan delta i dessa tjänster och även deltidsboende på landsbygden har nytta av dem. Man bör observera att standardvärdet för samhällsaktivitet och frivilligverksamhet i landsbygdsområdena är högre än i stadsområden, till exempel för att myndigheterna har längre responstider och på grund av svagheter i infrastrukturen (t.ex. elavbrott).

Samhällsaktiviteten och frivilligverksamheten sköter också tjänster som stöder äldre personers boende hemma samt tillhandahåller till exempel hälsovårdstjänster, bygger och upprätthåller naturleder, bygger och upprätthåller motionsplatser samt förverkligar annan hobbyverksamhet. På nationell nivå uppgår värdet på frivilligarbete som ökar välfärden till nästan 3,2 miljarder euro per år och 1,3 procent av BNP. Det har inte gjorts några närmare undersökningar av hur detta fördelas på olika områden och hur det ställer sig i relation till ekonomin i olika områden. Inom projekt för utveckling av landsbygden som stöddes med EU:s landsbygdsfinansiering utfördes under 2014–2021 cirka 3,4 miljoner timmar talkoarbete, vars värde enligt villkoren i den nuvarande CAP-planen skulle motsvara 68–204 miljoner euro beroende på om man använder arbetsmaskiner i talkoarbetet.

Medborgarsamhället förväntas i allt högre grad delta i byggandet och upprätthållandet av infrastruktur samt i produktionen av hälso- och välfärdstjänster på landsbygden. Att producera tjänster med frivilliga krafter räcker dock inte till för att svara på den ökade efterfrågan, så det behövs mer bestående och mer mångsidiga strukturer. Befolkningsförändringen påverkar också åldrandet bland de som är aktiva inom samhällsaktivitet och frivilligverksamhet och det märks att de minskar i antal. Högre tjänstemän utför mest frivilligarbete, och företagare (särskilt lantbruksföretagare) och högre tjänstemän har mest förtroende- och ansvarsuppgifter i föreningarna. Deltagandet fördelas

inte jämnt mellan personer från olika socioekonomiska skikt och civilsamhällesorganisationerna är inte heller likställda sinsemellan. Polariseringen av påverkan och att vissa samhällsgrupper i allt högre grad hamnar utanför det aktiva [digitala] medborgarskapet hotar det demokratiska systemets legitimitet.

Den sociala ekonomin erbjuder en lösning genom att kombinera affärsverksamhet och gemensam nytta. EU-kommissionen strävar för sin del efter att främja den sociala ekonomin, nätverk och samarbete mellan företag inom den sociala ekonomin samt synergifördelar. Det centrala i EU-kommissionens mål och åtgärder är att skapa rätt förutsättningar för företag inom den sociala ekonomin och stödja tillväxt och innovation. Det finns 2,8 miljoner företag inom den sociala ekonomin i EU, och de representerar tio procent av företagen i hela EU och sysselsätter 6,2 procent av de sysselsatta i EU. I Finland finns uppskattningsvis 2 000 gemenskapsföretag, och landsbygdsområdena har fungerat som ett betydande pilotområde för en gemenskapsbaserad samhällsekonomi på grund av att de i stor utsträckning är ointressant för och inte fungerar med tanke på marknaden.

Finland verkar vara den enda EU-medlemsstaten som har delegerat ansvaret för att bekosta grundläggande infrastruktur i det digitala samhället åt de lokala myndigheterna och medborgarna. I Finland finns också EU:s största klyfta mellan landsbygdsområdena och hela landet när det gäller tillgången till moderna supersnabba dataförbindelser. De lokala och regionala utvecklingsskillnaderna är fortfarande betydande. År 2024 fanns det 34 kommuner i Finland där färre än 30 procent av hushållen hade tillgång till fast bredband med en laddningshastighet på 100 Mbit. I knappt tio kommuner hade färre än tio procent av hushållen tillgång till det. På nationell nivå har 81 procent av hushållen tillgång till motsvarande förbindelse. År 2025 finns det fortfarande områden som saknar mobiltäckning i landsbygdsområdena, både i bebodda områden och i deras närhet, vilket direkt påverkar förutsättningarna för att fungera som digital medborgare, använda och utnyttja digitala tjänster eller utveckla affärsverksamhet med stöd av de fördelar som digitaliseringen innebär. Mobiltäckningen är sämst på glesbygden och kärnlandsbygden. Enligt Traficoms uppskattning ligger cirka 50 000 hushåll helt utanför det snabba mobilnätet. Avvecklingen av 3G-nätet och det långsamma byggandet av optiska fiberförbindelser i synnerhet i glesbygden i östra Finland påverkar smidigheten i vardagen för invånarna i området, upplevelsen av trygghet, utnyttjandet av digitala tjänster och utvecklingen av företag och näringar. Inom byggandet av optisk fiber har aktörsfältet blivit större under det senaste decenniet, och på lokal nivå har man genom samhällsaktivitet och frivilligverksamhet utifrån offentlig finansiering kunnat minska utvecklingsgapet mellan landsbygdsområdena och städerna när det gäller digitaliseringen. Landsbygdsområden och -orter som saknar aktiva och kompetenta samhällsaktiva och frivilliga aktörer har hamnat på efterkälken i utvecklingen och kan inte utnyttja den potential som digitaliseringen innebär.

3.4 Landsbygds- och stadsområdenas ömsesidiga beroende och balansen i det

Finland är ett av EU:s mest landsbygdsdominerade länder och samtidigt starkt urbaniserat. Därför behöver Finland en stark nationell och regional vision om strukturer som stöder förnyelse av landsbygdsområdenas livskraft och ekonomi, servicenätlösningar som lämpar sig för landsbygdsområdena och en förnyad framtidstro. Det finns grundläggande beroenden mellan landsbygdsområden och stadsområden. Grovt taget kan man konstatera att städerna erbjuder landsbygdsområdena bland annat privata tjänster, marknader och arbetsplatser. Stadsnära landsbygd erbjuder arbetstagare och rymligare boende. Kärnlandsbygden erbjuder mångsidiga nyttigheter från mat och dryck till produkter från tillverkningsindustrin. Glesbygden erbjuder förutom mat och fritidsboende även natur- och vildmarksturism, ren energi och omfattande naturresurser och ekosystemtjänster samt önskade kolsänkor för att jämna ut de klimatutsläpp som konsumtionen orsakar. En betydande andel av de stadigvarande bosatta i städerna bor på landsbygden på deltid, särskilt i glesbygden och i glesbygdsområden i skärgården. Det bör beaktas hur stor del av finländarna som under covid-19-pandemin flyttade till sina fritidsbostäder, vilket framhävde betydelsen av landsbygdsområdenas strukturer (infrastruktur och tjänster) i en krissituation.

När urbaniseringen fortsätter är det allt viktigare att identifiera och beakta betydelsen av växelverkan mellan olika stads- och landsbygdsområden och balansen i den som en del av såväl förvaltnings- och sektorsspecifik som mer omfattande samhällsutveckling. När de samhälleliga fördelarna och nackdelarna med landsbygdsområdena fördelas ojämnt mellan regioner, platser och aktörer samt inom landsbygdsområdena när vardagens smidighet försvåras, när bas- och nödvändighetstjänsterna flyttar längre bort, infrastrukturens skick försämras, utkomsten försvåras och samhällsansvaret som samhällsaktiviteten och frivilligverksamheten förväntas ta hopar sig, ökar upplevelsen av orättvisa. Upplevelsen av samhörighet försvagas och förtroendet för de offentliga institutionerna minskar. I den samhälleliga landsbygdsforskning som genomförts av OECD, EU, Nordregio och nationellt har man i stor utsträckning identifierat fenomenet geografiskt missnöje. Det berör så kallade avlägsna bygder: administrativa randområden, glesbygdsområden och gränstrakter. Fenomenet som framkommit tydligt under de senaste åren grundar sig bevisligen just på missförhållanden i anslutning till smidighet i vardagen, välfärd, utkomst, möjligheter att påverka samt lokala konsekvenser av produktionen av ren energi. Om tyngdpunkten i det allmännas strategiska mål och åtgärder för landsbygdsområdena ligger på att upprätthålla livskraften eller tjänsterna där, syns åtgärderna slutligen som brister i infrastrukturen och en kontinuerlig försämring av basservicens tillgänglighet. För ett demokratiskt samhälle är det viktigt att rätten att delta tillgodoses oberoende av var man bor och att olika människors erfarenheter från olika områden och platser ger värdefull input i beredningen

och beslutsfattandet. På vilket sätt besluten syns och återgår till den lokala vardagen har betydelse.

En rättvis fördelning av samhälleliga fördelar och nackdelar i anslutning till hållbarhetsomställningen mellan platser och regioner samt befolkningsgrupper är central, liksom en systematisk granskning av den geografiska dimensionen i samhällsfrågor, forskning och beslutsfattande. Hur statsförvaltningen följer upp och rapporterar om reformernas konsekvenser för landsbygden och landsbygdsområdenas situation påverkar människors förtroende för offentliga institutioner och politiska beslut. Inom statsförvaltningen är det endast jord- och skogsbruksministeriet som har som uppgift att faktiskt utveckla landsbygden, men de övriga förvaltningsområdena, välfärdsområdena och kommunerna ansvarar för de grundläggande samhälleliga förutsättningar som behövs för att genomföra uppgiften.

I bruktagande av tekniska lösningar och omvandling av verksamhetssätt, processer och samhälle till hållbara lösningar förutsätter samhällsvetenskaper. Både EU-kommissionen och OECD har understrukt betydelsen av landsbygdsinformation och -forskning. Den konkurrensutsatta finansieringen av samhällsforskningen har varit liten i förhållande till finansieringen av naturvetenskaplig och teknisk forskning. Globalt har naturvetenskaper fått mer än 700 procent mer finansiering än samhällsvetenskaper åren 1990–2018. I Finland fanns tidigare nätverket Rural Studies som bestod av tio universitet, men det lades ned under det senaste decenniet. Ett nätverk bestående av nio landsbygdsprofessorer grundades utifrån nätverket Rural Studies, som var ägnat att utveckla landsbygdsinformationen och öka kunskapen om landsbygdens mångfald och kopplingar. Av landsbygdsprofessorerna finns endast en kvar och den är placerad vid enheten Bioekonomi och miljö vid Naturresursinstitutet.

I säkerhetsstrategin för samhället som presenteras i form av en diamant beskrivs samhällets vitala funktioner, det vill säga psykisk kriställighet, ledarskap, internationell verksamhet och EU-verksamhet, försvarsförmåga, inre säkerhet, ekonomi, infrastruktur och försörjningsberedskap, befolkningens funktionsförmåga och tjänster samt deras inbördes förhållande och starka koppling till varandra. I säkerhetsstrategin är den mentala kriställigheten i toppen av diamanten och i strategin betonas individernas betydelse som nyckelaktörer för samhällets säkerhet. I landsbygdsområdenas kontext betonas individernas styrka som en del av det lokala samhället. Styrkan ligger också i en flexibel företagskultur och i kommuner som anpassar sig på ett hållbart sätt och eftersträvar hållbar livskraft. Det bör observeras att kopplingarna och multiplikatoreffekterna av säkerhetsstrategin för samhället konkretiseras i landsbygdsområdena på ett annat sätt än i städer där den offentliga maktens och den privata sektorns närvaro är betydligt starkare. Fokus ligger på personer som stadigvarande bor och verkar som företagare på landsbygden och i skärgården, och vars förutsättningar för en smidig vardag och företagande måste tillgodoses.

I tabell 1 presenteras statistik över landsbygdsområdenas livskraft, välfärd och säkerhet. Jämförelse med medeltalen för stadsområdena och hela landet. I tabellen presenteras också medelvärdena för landsbygds- och stadsområdena (inom parentes) i olika storområden (enligt regionindelningen i programmen för Östra och Norra Finland). Efter tabellen har centrala observationer om situations- och förändringsfaktorer när det gäller landsbygdsområdenas interna styrkor och svagheter samt områdenas externa möjligheter och hot samlats i en SWOT-analys (inforuta). Mer detaljerad information om landsbygdsområdenas lägesbild och förändringsfaktorer finns i bilagan till redogörelsen.

Utkkast

Tabell 1. Jämförelse mellan landsbygdsområden, städer och hela landet i ljuset av statistik om befolkning, ekonomi, välfärd och säkerhet (statistiken har beskrivits efter tabellen)

Region/ statistik	Glesbygd	Kärnlands bygd	Lokala centrum på landsbygden	Stadsnära landsbygd	Städernas kransområ de	Stadsområ den (*inre och yttre stadsområde)	Hela landet (*sammanla gt)
1	90% (1,78%)	82% (1,58%)	-	70% (1,29%)	57% ()		62% (1,32%)
2	-33 998	-50 896	-22 658	-28 033	-12 016	326 361*	178 760*
3	-15 420 (-19,5%)	-27 99 (-11,5%)	-	4 197 (2,6%)	231 648 (11,1%)		192 426*
4	-4 397	-10 821	-612	-	-5 424		-21 254*
5	-2 927	-16 583	-2 116	-	-52 719		-74 345*
6	-1 321	-5 340	402	-	19 232		12 973*
7	15%	15%	13%	-	9%		10%
8	3,65% (414)	9,36% (1 060)	-	6,65% (754)	80,34% (9 102)		(100%) 11 330
9	0%	1%	-	2%	97%		100%
10	45% (45%)	60% (58%)	81% (78%)	48% (54%)	62% (72%)	91-94% (72-75%)	81% (68%)
11	20%	22%	26%	27%	37%		33%
12	31%	30%	29%	27%	24%		25%
13	40 119	42 064	39 327	47 513	53 045	45 278*	44 735
14	44%	42%	50%	35%	32%	47%*	47%*
15	57%	51%	42%	53%	45%	37%*	41%
16	7%	12%	21%	14%	13%	27%*	23%
17	92%	89%	52%	81%	44%	15%*	46%

1. Försörjningskvoten (och den ekonomiska försörjningskvoten inom parentes) 2023. Källa: Landsbygdsindikatorerna. Tabell 143n.
2. Statistikcentralens prognos för befolkningsutvecklingen 2021 i befolkningsgruppen 15–64-åringar som är ekonomiskt aktiva, förändring 2022–2037, antal personer. Städer inkluderar det yttre och det inre stadsområdet. Källa: Lehtonen och Makkonen 2025.
3. Utveckling utifrån Statistikcentralens befolkningsprognos 2021 av utvecklingen av antalet arbetsplatser i kommunklasserna 2021–2040. Källa Lehtonen och Makkonen 2025.
4. Utveckling utifrån Statistikcentralens befolkningsprognos av utvecklingen av antalet arbetsplatser inom primärproduktionen i kommunklasserna 2021–2030. Källa Lehtonen och Makkonen 2025. (jfr. antalet lantbruk och dess prognostiserade utveckling 2025–2030, 40 278–35 369. Luke/Jyrki Niemi 28.5.2024.)
5. Utveckling utifrån Statistikcentralens befolkningsprognos av utvecklingen av antalet arbetsplatser inom förädlingssektorn i kommunklasserna 2021–2030. Källa Lehtonen och Makkonen 2025.
6. Utveckling utifrån Statistikcentralens befolkningsprognos av utvecklingen av antalet arbetsplatser inom sektorn för offentliga tjänster i kommunklasserna 2021–2030. Källa Lehtonen och Makkonen 2025.
7. Företagarnas andel av de sysselsatta (procent, avrundat till närmaste jämna tal). Källa: Statistikcentralen, Sysselsättningsstatistik b) och Vihinen m.fl. 2024.
8. Antalet tillväxtföretag i procent av hela landets tillväxtföretag, företag som sysselsätter minst 3 personer och har en tillväxttakt på minst 10 procent. Källa Landsbygdsindikatorer. B. Ekonomisk struktur och verksamhet.
9. Statliga offentliga upphandlingar som riktats till området 2022. (i procent, avrundat till närmaste jämna tal) Källa: Lehtonen m.fl.
10. Tillgången till supersnabbt fast bredband (VHCN), procent av hushållen 2024. Källa: Traficom.
11. Befolkning som fyllt 15 år och som har avlagt högskoleexamen 2022 (i procent avrundat till närmaste jämna tal). Källa. Landsbygdsindikatorer. C. Levnadsförhållanden och välbefinnande. Utbildning.
12. Saknar examen efter grundskolan, befolkning som fyllt 15 år 2022. (i procent, avrundat till närmaste jämna tal) Källa: Landsbygdsindikatorer. C. Levnadsförhållanden och välbefinnande. 02. Utbildning.
13. Hushållens genomsnittliga inkomster 2022. Hushållens inkomster uppges som hushållens disponibla penninginkomster. Källa. Statistikcentralen. Informationstjänsten för livsmiljön Liiteri.
14. Andel av enpersons hushåll av alla hushåll. Statistikcentralen och Statistik över levnadsförhållanden Liiteri.
15. Andelen personer som är väl förberedda på att klara sig hemma i olika undantagssituationer. Inre och yttre stadsområden räknas in i stadsområdena. Källa. Sentimentti 10/2023 (IM).
16. Andelen personer som rör sig utan rädsla överallt på bostadsorten oberoende av tid på dygnet. Inre och yttre stadsområden räknas in i stadsområdena. Källa. Sentimentti 10/2023 (IM).
17. Brandkåristers (frivilliga och avtalsbrandmän) deltagande i räddningsuppdrag. Källa: Inrikesministeriet.

Tabell 2(a-d). Särdrag mellan olika delar av storområden (östra, västra, norra, södra delarna av Finland, inte NUTS-indelning). [Tillägg möjliga så som röstning, funktionsförmåga, socioekonomiska faktorer]. (Statistiken har beskrivits efter tabellen)

a)	Städer (landskaps- centra)	Stadsnära landsbygd	Kärn- landsbygd	Lokala centrum på landsbygden	Glesbygd
Östra Finland					
1.	79,3 %	21,1 %	25,1 %	40,6 %	24,3 %
2.	255,8 %	194 %	119,1 %	-	154,5 %
3.	-	-19,8% (-4 149)	-21,5% (-9 421)	-16,2% (-4 400)	-19,8% (-8 198)
4.	1,6 %	-14,8%	-24,9%	-18,4%	-33,9%
5.	-29,8% (-22,9%)	-17,1%	-31,8%	-	-42,2%
6.	-7,6% (1%)	-2,0%	-11,4%	-	-8,9%
7.	-7,2% (1,6%)	0,7%	-13,4%	-	-9,9
8.	8,8 % (10,0%)	24,5%	7,8%	-	12,6 %

b)	Städer (landskaps- centra)	Stadsnära landsbygd	Kärn- landsbygd	Lokala centrum på landsbygden	Glesbygd
Västra Finland					
1.	90,4%	49,9%	45,9%	73,6%	45,5%
2.	294,5%	263,2%	264%	-	129,6%
3.	-	-13,5% (-3 379)	-18,5% (-16 228)	-11,7% (-6 491)	-15,6% (-2 895)
4.	22,4 %	-0,6%	-19,8%	-6,6%	-31,4%
5.	-36,0% (-23,2%)	-37,9%	-38,2%	-	-43,1%
6.	8 % (9,8%)	1,3%	-8,3%	-	-8,6%
7.	10,9% (10,8%)	1,9%	-10,2%	-	-10,2%
8.	31,1% (36,9%)	22,1%	9,4%	-	6,6%

c) Norra Finland	Städer (landskaps- centra)	Stadsnära landsbygd	Kärn- landsbygd	Lokala centrum på landsbygden	Glesbygd
1.	90,2 %	71,9 %	59,5 %	42,8 %	45,4 %
2.	263,9 %	224,1%	195,1 %	-	92,6%
3.	-	-0,9% (-90)	-21,3% (-8 268)	-50,7% (-8 763)	-30% (-10 226)
4.	19,1 %	11,6 %	-17,2 %	-5 %	-27,5%
5.	-35,8% (-23,1%)	-31,9%	-36,0%	-	-43,2%
6.	-3,3% (10,2%)	10,2%	-3,1%	-	-2,8%
7.	-6,1% (12,9%)	21,1%	874,5	-	-2,2%
8.	12,9% (40%)	38,9%	21,4%	-	18,3%

d) Södra Finland	Städer (landskaps- centra)	Stadsnära landsbygd	Kärn- landsbygd	Lokala centrum på landsbygden	Glesbygd
1.	90,1 %	36,8 %	48,2 %	92 %	9,8 %
2.	326,8 %	282,4 %	290,7 %	-	-
3.	-	-13,3% (-5 855)	-15,5% (-3 272)	-6% (-2 199)	-3,7% (-66)
4.	23,4%	-3,2%	-17,4%	-2,7%	-27,2%
5.	-18,3 % (-11,4%)	-12,6%	-20,8%	-	-
6.	2,5% (5,3%)	0,6%	-5,6%	-	-
7.	2,0% (6,0%)	0,0%	-6,7%	-	-
8.	28,1 % (32,7 %)	23 %	14,3 %	-	-

1. Tillgång till fast bredband i procent år 2023 (1 Gbit/s-anslutning)
2. Förändring i mobilnätens nedladdningshastigheter i procent 1.7.2019–1.7.2024
3. Förändring i antalet arbetsplatser på landsbygdsområden från 2007 till 2023 (endast landsbygdsområden)
4. Förändring i befolkningsmängd i procent åren 2000–2023
5. Förändring i antalet arbetslösa per kommuntyp år 2021 jämfört med år 2010
6. Relativ utveckling av antalet sysselsatta per kommuntyp år 2021 jfr. med år 2010
7. Relativ utveckling av antalet arbetsplatser per kommuntyp år 2022 jfr. med år 2010
8. Relativ utveckling av antalet företag per kommuntyp år 2023 jfr. år 2010.
Siffran för huvudstadsregionen: 43,2 procent

Källa: Itä-Suomen yliopisto, Historian ja maaniteteen laitos (2024). Kontaktperson: Olli Lehtonen.

3.5 SWOT-analys av landsbygdsområdenas lägesbild och förändringsfaktorer

SWOT-analysen i redogörelsen sammanfattar de centrala identifierade interna (endogena) styrkorna och svagheter samt externa (exogena) möjligheterna och hoten för landsbygdsområdena. Analysen baseras på en bred statistisk granskning, forskningsdata samt en deltagandeprocess som genomförts som stöd för beredningen av redogörelsen. SWOT-analysen belyser även aspekter som har identifierats i diskussioner med reflekterande medborgarpaneler, i höranden av barn och unga samt i workshoppar och de slutsatser som dragits från dessa. SWOT-analysen bygger också på svaren från enkäter som genomförts som stöd för beredningen av redogörelsen. De tvärspektoriella målen och utvecklingsrekommendationerna som presenteras i kapitel fem syftar till att stärka interna styrkor och externa möjligheter samt att balansera upp interna svagheter och bereda sig för externa hot.

Interna styrkor

Invånarna och lokalsamhällena i landsbygdsområdena är starka genom gemenskap och lokalt led utveckling. En öppen gemenskap, konstruktiv och respekterande diskussion påverkar känslan av tillhörighet som är central för dragnings- och hållkraften. I förhållande till befolkningsmängden finns det fler organisationer i landsbygdsområdena än i städerna i Finland. Utifrån lokal samhällsaktivitet och frivilligverksamhet svarar man på invånarnas behov och lokala utmaningar som den offentliga eller privata sektorn inte svarar på i regionerna. Geografiskt sett koncentreras tredje sektorn mest till landsbygdsområden där efterfrågan på deras tjänster är proportionellt sett hög. I flera byar och kyrkbyar i hela landet söker man allt smartare och övergripande hållbara lösningar för bopärlighet, rörlighet, distansarbete och tillgång till tjänster på landsbygden.

Lokala system som grundar sig på samhällsaktivitet och frivilligverksamhet fungerar i landsbygdsområdena på bred front som stöd för myndigheterna och även som deras ställföreträdare när man har kommit överens om detta (t.ex. avtalsbrandkårer och storsviltssassistenten). Genom omfattande byavverksamhet tillhandahålls exempelvis offentliga tjänster inom digitalt stöd som annars inte är tillgängliga. Inom byavverksamheten har man på olika håll i Finland redan länge utvecklat lokal gemensam beredskap, som håller på att bli en riksomfattande verksamhetsmodell för byars säkerhet och beredskap. Dessa system är värdefulla med tanke på resiliensen och med beaktande av myndigheternas resurser.

Landsbygdsområdenas styrka är människor som sysselsätter sig själva och den starka företagskulturen. Flerformigt företagande som baserar sig på lokala resurser och lokal kultur skapar nya möjligheter för de lokala ekonomierna. Landsbygden ses som en innovativ miljö för företagande, där man kan skapa stark och hållbar näringsverksamhet också med tanke på internationell verksamhet, med hjälp av exempelvis företagsgrupper eller genom större innovationsnätverk. I landsbygdsområdena är skapandet av sociala innovationer och samarbetet mellan olika aktörer, platser och regioner en märkbar styrka. Praktisk och mångsidig kompetens, allt högre utbildningsnivå och användning av ny teknik stöder utvecklingen av livskraften.

Befintlig infrastruktur, såsom privata vägar och skogsvägar, vattenledningar och byanät, byggnader och (gemensamma) lokaler, främjar förutsättningarna för förnyelse av landsbygdsområdenas livskraft. Ett betydande antal naturleder och naturobjekt i hela landet upprätthålls av lokala frivilligkrafter. Även samhällsaktivitet och frivilligverksamhet upprätthåller kritisk infrastruktur, som i stor utsträckning betjänar även exempelvis bioekonomin (privata vägar) och operatörers digitala servicemarknader (byanät).

Naturen och de naturresurserna som även varuexporten i huvudsak grundar sig på finns på landsbygden, dit restaureringsåtgärder i anslutning till klimatförändringen och den biologiska mångfalden riktas. Det är viktigt på vilket sätt man identifierar, erkänner och beaktar lokala invånare och samhällen i förvaltningen och utnyttjandet av naturen och naturresurserna. I landsbygdsområdena och i synnerhet i kärnlandsbygden och glesbygden samt i skärgården är människors kontakt med naturen en betydande faktor för välbefinnande och livskraft, men också för att stärka beredskapen. Lokalkännedomen som människor på landsbygden har är en betydande regional och nationell resurs.

Multilokalitet och fritidsinvånare stärker befolkningsmängden och efterfrågan på service i kommunerna på landsbygden. Det är viktigt att fritidsboende som bor på flera platser deltar i förnyelsen av den lokala livskraften till exempel genom samhällsaktivitet och frivilligverksamhet, men också genom egen expertis och multilokalt företagande.

Kommuner i landsbygdsområden där befolkningsmängden inte har ökat under det senaste decenniet, men där man har identifierat, erkänt och beaktat hur minskningen utvecklas och kunnat övergå från tillväxtorientering till att eftersträva hållbar livskraft, måste ses som en styrka. Smart anpassning eller strävan efter hållbar livskraft grundar sig i stor utsträckning på hållbar utveckling, partnerskap, gemenskap och dialog.

Särprägel och äktheten hos olika platser på landsbygden är bevisligen ett starkt varumärke både i urbana och internationella sammanhang. Berättelser om mat, dryck,

produkter, aktörer och platser – som grundar sig på landsbygdsområdenas lokala kultur, historia och natur – bidrar till förnyelse av landsbygdens livskraft. För att förverkliga potentialen krävs också en stark och positiv allmän landsbygdsdebatt.

EU:s landsbygdsfond möjliggör allmännyttiga investeringar och lokal och regional utveckling. Till exempel genom Ungdoms Leader och finansiering skapar unga möjligheter för unga att bygga upp sin egen väg, självständigt skapa lokal utveckling, start up-företag, delaktighet och framgångar. Utnyttjandet av landsbygdsfonden stöds av befintliga nationella statsunderstöd till exempel för bya- och 4H-verksamhet.

Interna svagheter

Landsbygdsdebatten, sättet att tala och tystnadskulturen har i flera enkäter, dialoger och medborgarpaneler identifierats som en svaghet. Hur man talar om landsbygdsområden, platser, byar, kommuner och om andra påverkar till exempel direkt upplevelsen av ett gott liv och tillhörighet hos unga som bor och växer upp på landsbygden, i synnerhet flickor och unga kvinnor. Sättet att tala anknyter också till den allmänna stereotypa bilden av landsbygdsområden, möjligheterna inom företagande och behandlingen av landsbygdsområdena som en enhet. Tystnadskulturen har ansetts vara en kritisk faktor till exempel vid ägar- och generationsväxlingar i familjeföretag, men också inom samhällsaktiviteten och frivilligverksamheten och i den lokala beslutsulturen. Känslan av tillhörighet har enligt undersökningar också en central betydelse för invandrarnas integration och för om de stannar kvar på platsen.

I landsbygdsområden där hushållen har en lägre inkomst- och utbildningsnivå än genomsnittet, är förtroendet för offentliga institutioner lägre än i städerna. Uplevelsen av rättvisa i livet är sämre i landsbygdsområdena, vilket påverkar det geografiska missnöjet. Hur man i kommuner, städer och regioner identifierar landsbygdsområdenas och byarnas behov, resurser och möjligheter har betydelse.

Befolkningsförändringen försämrar försörjningskvoten och den ekonomiska försörjningskvoten ytterligare. Fastighetsägare som bor allt längre bort och det ökade antalet tomma byggnader på grund av den negativa naturliga befolkningsutvecklingen och den selektiva flyttningsrörelsen påverkar platsens och områdets möjligheter och förutsättningar att förnya de ekonomiska strukturerna. Strategier som strävar efter kontinuerlig befolkningstillväxt och ekonomisk tillväxt stöder inte hållbar livskraft eller förnyelse av livskraften i landsbygdsområdena. Hur man samarbetar med landsbygden och för dialog för att lösa utmaningar påverkar vidare hur landsbygdernas potential kan förverkligas. I bakgrunden ligger frågor om hur man ser landsbygdsboende som en möjlighet och hur grundläggande problem i anslutning till boendet löses samt hur man ser människor, sammanslutningar och företag i landsbygdsområdena som en del av hållbarhetsomställningen.

I landsbygdsområdena är antalet tillväxtorienterade företag och företag som eftersträvar internationalisering fortfarande litet. Detta kan delvis bero på att företagande är en form av sysselsättning på landsbygden och att målet kan vara att ha en tillräcklig utkomst. Det spelar roll på vilket sätt näringsmöjligheterna i anslutning till hållbarhetsomställningen möjliggör en kvalitativ arbetsplats, en smidig vardag och förutsättningarna för ett gott liv. I helheten ska man beakta den arbetsföra befolkningens betydelse för samhällsaktiviteten och frivilligverksamheten på landsbygden, som på bred front upprätthåller samhälleligt viktiga funktioner, från räddningstjänst till underhåll av infrastruktur och omsorg om anhöriga.

De lokala och regionala myndigheternas initiativförmåga att hålla kontakt och bygga upp partnerskap med lokala och regionala samhällsaktiva och frivilligaktörer på landsbygden är kritisk. Samarbete över kommungränserna är avgörande i allt fler regionala frågor, liksom samarbete med välfärdsområdena och kommunerna. På vilket sätt regionala civilsamhällesorganisationer når lokala föreningsaktörer och tar initiativ till samarbete är kritiskt.

Befolkningens stillasittande är en svaghet som man måste söka lösningar på i samarbete med föreningar, frivilliga aktörer, församlingar, regionala organisationer, kommuner och regioner. Befolkningens orörlighet i landsbygdsområdena påverkas av långa avstånd och resor till service. För närvarande är det en svaghet hur till exempel barns och ungas sociala rättigheter tillgodoses i landsbygdsområdena.

Det finns brister i de lokala samhällsaktivitas och frivilligaktörernas digitala färdigheter som man måste söka lösningar på i samarbete med den offentliga och tredje sektorn. Det fria bildningsarbetet har haft en central betydelse.

Externa möjligheter

Det finns möjlighet till tväradministrativa samarbete och samordning mellan olika förvaltningsområden, till exempel när det gäller att ordna basservice (inkl. säkerhet). Det är klart att ett förvaltningsområde inte ensamt kan lösa de utmaningar som befolkningsförändringen på landsbygden medför för ordnandet av olika former av basservice. Dessa är starkt kopplade till varandra genom konkreta (multipla) effekter på landsbygden. En konkret metod kan vara att granska konsekvenserna utifrån ramarna för rörligheten. För människor som bor på glesbygden och är i utsatt ställning är det kritiskt hur exempelvis mobila servicekombinationer och gemensamma serviceutrymmen utvecklas vid sidan av digitala tjänster. Att identifiera geografiska dimensioner och helheter måste ses som en möjlighet.

Möjligheter finns i stärkt dialog mellan aktörer inom den offentliga förvaltningen, den privata sektorn och tredje sektorn, samt identifieringen av fjärde sektorns roll. Genom att behandla landsbygdsfakta tillsammans och utnyttja metoder som länge använts för att främja avtal och partnerskap samt genom nya metoder som främjar dialog (t.ex. diskussionsmetoden dialogpaus) och växelverkan mellan sektorerna ökar förståelsen och främjar landsbygdssäkring. För att stärka regional jämlikhet och för att alla, även äldre människor på landsbygden och landsbygdens deltidsinvånare ska få tillgång till det digitala samhället, måste en nationell och gemensam vilja skapas för att bygga ut digitala basinfrastrukturen.

Värdeökningsmålen för de ekonomiska sektorer som har en central koppling till hållbarhetsomställningen och som är nära kopplade till landsbygdsområdena är centrala för förnyelsen av landsbygdens ekonomiska strukturer. Målsättningarna berör en höjning av lokala mervärdet, främjande av en hållbart skött miljö, främjande av välbefinnande utifrån natur, natur- och kulturmiljöer, främjande av lokala och regionalt hållbara livsmedelssystem samt hållbar turism och kreativ ekonomi. Livsmedelssystemet, skogsbioekonomin, välfärdsekonomin och turismen betyder olika möjligheter i olika landsbygdsområden. Förverkligandet av potentialen utgår från landsbygdens invånare, experter, företag, infrastruktur samt tillgången till basservice och främjande av internationell verksamhet. Det är viktigt att följa upp både möjligheterna och riskerna som centrala sektorer inom den rena omställningen har i landsbygdsområden (för människor, sammanslutningar, lokal miljö, naturvärden, annan näringsverksamhet).

Ungas framtidsönskemål, såsom självförsörjning och kontakt med naturen, erbjuder möjligheter i och för olika landsbygdsområden. Det centrala är hurdana plattformar för framgång som skapas för dem. Unga är också multilokala och det är viktigt att stärka förutsättningarna för att kunna arbeta multilokalt. För dimensionering och planering av service är det viktigt att identifiera multilokalitet. Utveckling av statistikföringen av multilokalitet kan ses som en möjlighet.

Det finns också möjligheter i rättvisedimensioner gällande klimat- och energipolitik samt övrig hållbarhetsomställning och hantering samt utnyttjande av naturresurser: rättvisa i förfarandena, förutseende rättvisa, gottgörande rättvisa, erkännande rättvisa och fördelningsrättvisa. Exempel på fördelningsrättvisa: en andel (60 procent) av gruvmineralskatten som betalas av bolag som bedriver gruvverksamhet betalas tillbaka till orten (infördes 1.1.2024).

Miljörättvisa och bredare samhällelig rättvisa (t.ex. i beslut om ordnande av basservice) har betydelse för främjandet av jämlik växelverkan mellan stad och landsbygd och för att minska det geografiska missnöjet. Med tanke på den lokala acceptansen är det viktigt att skapa metoder och processer som stärker miljörättvisan som en del av

beredningen, genomförandet och uppföljningen av projekt som främjar hållbarhetsomställningen.

Nationell och regional samordning i planeringen och genomförandet av EU-fonderna skapar möjligheter för såväl landsbygdsområden och städer samt för växelverkan mellan dem. En starkare nationell och regional samordning samt identifiering av geografiska dimensioner och olika verksamhetsmiljöer stärker växelverkan mellan stad och landsbygd. Det är viktigt att utnyttja befintliga strukturer och minska administrativa överlappningar genom att identifiera och beakta aktörernas regionala och lokala fält och resurser. Finland är en internationell föregångare när det gäller Leader-modellen som omfattar hela landet. Den öppnar en möjlighet att samordna och utnyttja befintliga lokala och regionala resurser på ett förnuftigt sätt även i andra EU-fonder.

En systematisk granskning av den geografiska dimensionen och landsbygdsdimensionen parallellt med stadsdimensionerna (inkl. nationella och regionala medelvärden) gör det möjligt att för politiken att bli mer konsekvent och även förbättra kvaliteten på beredningen av politiken. Det krävs en stark politisk linje och vilja för att etablera landsbygdssäkring som en del av den administrativa beredningen, verkställandet och uppföljningen.

Externa hot

En plats- eller regionneutral beredning som baserar sig på nationella eller regionala medelvärden identifierar inte landsbygdsområdenas och landsbygdskommunernas särdrag, behov, resurser eller möjligheter. När det offentliga distanserar sig och fjärras från befolkningens, sammanslutningarnas och företagens situation på landsbygden, kan det göra politiken mindre konsekvent och ytterligare försvaga samhälleliga strukturer i landsbygdsområden. Om vardagen försvåras och man får en starkare upplevelse av orättvisa i livet kan det leda till oönskade fenomen som också påverkar den inre säkerheten. De multiplikatoreffekter som förändringarna på kärnlandsbygden och den stadsnära landsbygden har försämrar ytterligare situationen i glesbygden.

Klimatförändringen och minskningen av den biologiska mångfalden har direkt inverkan på vardagen, livet och näringsverksamheten i landsbygdsområdena. Klimatförändringen och de risker och eventuella krissituationer den medför förutsätter åtgärder som kräver människor, experter och företagare på landsbygden. Multiplikatoreffekterna av problem med anknytning till den biologiska mångfalden påverkar till exempel hela Finlands välfärd via livsmedelssektorn.

Befolkningsförändringen och tillgången på kompetent arbetskraft från andra områden är utmaningar. Med tanke på smidigheten i vardagen ter sig en flytt till landet omöjlig

för många personer i arbetsför ålder. Önskemålen gällande bostadsort ter sig omöjliga att förverkliga. När myndigheterna drar sig undan och servicenätet centraliseras påverkar det landsbygdsområdenas attraktivitet och bobarhet samt möjligheterna att utveckla näringsverksamhet. Hur befolkningsförändringen påverkar antalet studerande under det kommande decenniet, de ändringar i servicenätet som förändringen medför samt konsekvenserna för tillgången till kompetens, utbildning, dess tillgänglighet och landsbygdsområdenas ekonomiska strukturer måste beaktas.

Nivån på finansieringen av infrastruktur påverkar försörjningsberedskapen och hanteringen av klimatriskerna. Klyftan i tillgången till dataförbindelser mellan landsbygdsområden och stadsområden är ett ständigt problem om man inte hittar en nationell vision. Detsamma gäller brister i offentliga strukturer som stärker kompetensnivån och informationsekonomin samt utvecklar näringsverksamheten på landsbygden, inklusive en stark koncentration av statens offentliga upphandlingar.

Bostadsmarknadens och bankernas inverkan på landsbygdsområdenas livskraft är betydande och har negativa konsekvenser för såväl bobarhet, medborgarverksamhet och företagsutveckling.

Säkerhetshot, cyberattacker, hybrid- och informationspåverkan är hot som påverkar hela landet, men som kan ha landsbygdsspecifika särdrag med tanke på läget och förändringsfaktorerna.

4 Nationell landsbygdsvision

Framtiden skapas av människor tillsammans – på landsbygden, i skärgården och i städerna – när man i samhället tar väl hand om de grundläggande förutsättningarna för vardag, arbete och företagande samt samhällsaktivitet. En hoppfull framtid förutsätter ett målinriktat partnerskap. Partnerskap förutsätter i sin tur förtroende, och förtroende bygger på dialog, förståelse och jämlik ömsesidighet.

En jämlik, konstruktiv dialog ökar förståelsen för särdragen i olika landsbygdsområden så att de identifieras och beaktas i beredningen och beslutsfattandet. En gemensam syn och samarbete behövs över förvaltningsområdena, -nivåerna och -sektorerna samt mellan aktörerna i städerna och landsbygdsområdena för att den samhälleliga potentialen i landsbygdsområdena ska kunna förverkligas med respekt för den lokala livskraften.

Landsbygdsområdena är fulla av framtida aktiviteter och många olika möjligheter som gagnar hela Finland och den nationella övergripande säkerheten. Den nationella landsbygdsvisionen fram till 2040 är:

Vår levande landsbygd – kärnan i en trygg, hoppfull och framgångsrik framtid.

Genomförandet av visionen innehåller tanken **från människa till människa, naturen och hela samhället:**

- Människor i olika roller påverkar bilden av landsbygden och de strukturer som bilderna skapar påverkar förutsättningarna för att utveckla landsbygden tillsammans. Förutsättningarna för att utveckla landsbygdens livskraft har stor inverkan och är allas sak.
- När människor fattar beslut, genomför förvaltning och producerar information identifierar de olika regioner och verksamhetsmiljöer, verksamhetsförutsättningar och ömsesidiga beroenden både när det gäller städernas och landsbygdsområdenas särdrag och perspektiv.
- Människor i beslutsfattande, förvaltning och näringar möjliggör en förnyelse av strukturerna i landsbygdens ekonomi, beaktar infrastrukturens betydelse, identifierar betydelsen av ren natur med biologisk mångfald och svarar på hållbarhetsfrågor även på lokal nivå och med beaktande av den.
- Människor, sammanslutningar och företagare tar tag i lokala möjligheter, förverkligar potential i anslutning till detta med stöd av den egna kompetensen, resurserna och större nätverk samt bidrar genom sitt eget positiva talesätt till platsens och områdets hållkraft.

5 Tväradministrativa mål och utvecklingsrekommendationer

Redogörelsens tidsperspektiv sträcker sig över innevarande valperiod till 2040-talet. Verksamhetsförutsättningarna i landsbygdsområdena måste tryggas genom att säkerställa att olika områdens perspektiv beaktas över valperioderna. Redogörelsen innehåller fem mål och 24 utvecklingsrekommendationer som har sammanställts i ett tväradministrativa samarbete. De politiska riktlinjerna dras upp som en del av utformningen och genomförandet av regeringsprogrammen. Detaljerade finansieringsbeslut fattas som en del av utarbetandet av planerna för de offentliga finanserna och budgetpropositionerna.

Finland är ett av EU:s mest landsbygdsdominerade länder och samtidigt starkt urbaniserat. Vårt land är en mångsidig helhet där olika människor, sammanslutningar, näringar, platser och områden interagerar med varandra. Människor, sammanslutningar och företag på landsbygden möjliggör många nationella och internationella mål och åtgärder i anslutning till hållbarhetsomställningen, hållbar tillväxt och övergripande säkerhet. Det är viktigt att man både i det politiska beslutsfattandet och i den administrativa beredningen, verkställandet och uppföljningen samt i forskningen identifierar särdragen och det ömsesidiga beroendet i olika områden. Genom att stärka landsbygdsinformationen, identifieringen av den geografiska dimensionen och landsbygdsdimensionerna kan man också stärka en socialt, kulturellt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar tillväxt och växelverkan mellan stad och landsbygd.

Finland är inte det enda landet som har utmaningar med åldrande och krympande befolkning i landsbygdsområdena (inkl. landsbygdsstäderna). Den långvariga och selektiva flyttningsrörelsen som tilltagit det senaste decenniet är tillsammans med växande geografiskt missnöje internationella fenomen. Europeiska kommissionen, OECD och även Världshälsoorganisationen (WHO) betonar genomförandet av konsekvensbedömningar för landsbygden och lösningar som lämpar sig för landsbygdsområden. I Finland behövs en starkare nationell och regional vision för strukturer som stöder förnyelsen av landsbygdsområdenas livskraft och ekonomi och stärkandet av dem. Även i Finland måste man kunna trygga människors rätt att bo kvar i eller återvända till sina hemtrakter. Man måste kunna säkerställa att inget område och ingen person lämnas utanför i samhällseliga förändringar och omvälvningar.

Den geografiska dimensionen och en systematisk granskning av olika stads- och landsbygdsområden har betydelse, och planeringssystemet för landsbygdspolitiken och främjar bland annat följande strategiska mål och program:

- [Landsbygd som förnyas i tiden – landsbygdspolitiskt helhetsprogram 2021–2027](#). Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2021:12
- [CAP-plan för 2023/2027](#)
- EU:s regional- och strukturpolitiska program, [Ett förnybart och kompetent Finland 2021–2027](#)
- [Programmet för östra Finland](#) (Statsrådets publikationer 2025:16)
- [Strategin för civilsamhällesorganisationer 2023–2027](#): Statsrådets principbeslut om utvecklandet av civilsamhällesorganisationernas verksamhetsbetingelser. (Justitieministeriets publikationer 2024:21)
- [Nationella strategin för friluftsliv 2030](#): Statsrådets principbeslut. (Statsrådets publikationer 2022:13)
- [Nationell mineralstrategi](#) (Statsrådets publikationer 2024:65)
- [Nationellt program för att främja demokrati och deltagande](#): Statsrådets principbeslut (Justitieministeriets publikationer 2025:13)
- [Klimatpolitisk plan på medellång sikt: Mot ett klimatneutralt samhälle 2035](#) (Miljöministeriets publikationer 2022:19)
- [Ett hållbart och lönsamt livsmedelssystem](#) (MMM042:00/2023)
- [Programmet för försök och avveckling av normer i kommunerna](#) (under beredning, VM119:00/2023)
- [Tillväxtstrategi för kreativ ekonomi](#) (under beredning, TEM084:00/2024)
- [Programmet för norra Finland](#) (Statsrådets publikationer 2025:15)
- [Skärgården som nationell rikedom: Nationellt program för utveckling av skärgårds- och insjöområdena 2024–2027](#) (Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2024:28)
- [Programmet Finland i rörelse – tväradministrativt program för en fysiskt aktiv livsstil och funktionsförmåga](#): Programdokument (Statsrådets publikationer 2024:23)
- [Industripolitisk strategi](#) (Arbets- och näringsministeriets publikationer 2024:49)
- [Förnyelse och välmående i regionerna](#) : Statsrådets regionutvecklingsbeslut 2024–2027 (Arbets- och näringsministeriets publikationer 2024:12)
- [Statens program för integrationsfrämjande 2024–2027](#): Statsrådets principbeslut. (Arbets- och näringsministeriets publikationer 2025:3)
- [Statsrådets kulturpolitiska redogörelse](#) (OKM/2024/84)
- [Statsrådets principbeslut om planen för genomförandet av den nationella barnstrategin](#) (STM/2024/64)
- [Den riksomfattande trafiksystemplanen, beredningen av uppdatering pågår](#) (under beredning, LVM029:00/2023)
- [Statsrådets principbeslut om främjande av psykisk hälsa](#) (STM/2024/161)
- [Statsrådets redogörelse om en klimatplan för markanvändningssektorn](#) (Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2022:16)
- [Statsrådets industripolitiska redogörelse](#) (Statsrådets publikationer 2025:39)
- [Statsrådets redogörelse om genomförandet av FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030](#) (Statsrådets publikationer 2024:62)
- [Vattenförvaltningsplaner 2022–2027](#) (Ympäristö.fi)
- [Tillsammans blir det mer – hållbar tillväxt och förnyelse inom turismen i Finland: Finlands turismstrategi 2022–2028 och åtgärder 2022–2023](#) (Arbets- och näringsministeriets publikationer 2022:51)
- [En strategi för sociala företag](#) (Arbets- och näringsministeriets publikationer 2022:4)
- [Säkerhetsstrategin för samhället](#): Statsrådets principbeslut (Statsrådets publikationer 2025:2)

Mål: Uppdatera den digitala och fysiska tillgängligheten

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 1: MINSKA DEN DIGITALA KLYFTAN

Den digitala klyftan mellan landsbygdsområdena och hela landet måste minskas. Alla medborgare, företag, myndigheter och andra aktörer, såsom samhällsaktiva och frivilligaktörer, måste ha tillgång till ett supersnabbt, tillförlitligt och fungerande bredband. Man måste bedöma på vilket sätt skyldigheten att tillhandahålla samhällsomfattande tjänster, anvisningen om en fungerande datakommunikationsförbindelse i hushållet och tillgången till offentlig finansiering påverkar tillgången till och användbarheten av dataförbindelser på landsbygden samt tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna. Åtgärder ska vidtas utifrån bedömningen.

Den digitala prioriteringen av offentliga tjänster förutsätter regionalt jämlika möjligheter att få och använda supersnabba, tillförlitliga och fungerande datakommunikationsförbindelser. Den digitala klyftan mellan olika regioner måste minskas med beaktande av förändringarna i basservicenätet, förutsättningarna för att förnya de ekonomiska strukturerna och konsekvenserna för landsbygdsområdena. Det behövs en stark nationell vilja att rätta till detta.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 2: ALLMÄNNYTTIGT BYNÄTVERK

Den regionala jämlikheten ska säkerställas och den digitala utvecklingen i landsbygdsområdena stärkas genom att trygga förutsättningarna för byggande av allmännyttiga bynät på lokal nivå och kompetensdelning samt genom att till fullo utnyttja den finansiering som EU möjliggör.

Ett nätverk av andelslag som upprätthåller bynät har uppstått för att svara på behovet på den icke fungerande marknaden på landsbygden. Den allmännyttiga verksamheten har säkerställt byggandet av kritisk infrastruktur som betjänar mer omfattande samhällsliga mål. Förutsättningar för utveckling av näringsverksamhet, ibruktagande av smart teknologi och robotisering samt grundförutsättningar för digitalt medborgarskap ska säkerställas i alla bebodda landsbygdsområden där det också finns mångsidig näringsverksamhet och fritidsboende. Under statsminister Orpos regering stöds byggandet av bredband endast från EU:s landsbygdsfond via CAP-planen som

förvaltas av jord- och skogsbruksministeriet. Av landsbygdsfondens medel har 53 miljoner euro reserverats till detta ändamål för 2023–2027, vilket har visat sig vara nödvändigt för att förbättra datakommunikationsförbindelsernas kvalitet och funktion i områden där det inte finns någon marknad.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 3: HÅLLBAR RÖRLIGHET OCH TRAFIK

Grundförutsättningarna för att utveckla beboligheten och näringsverksamheten på landsbygden samt möjligheterna till hållbar rörlighet ska stärkas på ett ändamålsenligt sätt med iakttagande av riktlinjerna i den riksomfattande trafiksystemplanen (Trafik 12).

Trafik 12 identifierar och behandlar samhällsutmaningarna i landsbygdsområdena. Som en del av planen har man i allt högre grad identifierat och beaktat situationen i olika stads- och landsbygdsområden. Den åldrande befolkningen och det allt glesare basservicenätet på landsbygden påverkar personbilstrafiken och behovet av och efterfrågan på mobila tjänster, service som ordnas i hemmet och persontrafiktjänster. Tväradministrativt samarbete är centralt för att förbättra persontrafiktjänsterna. Transportfattigdom och därmed nära förknippad energifattigdom är fenomen som har en stark koppling till landsbygdsområden och i synnerhet till glesbygden.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 4: PRIVATVÄGARNAS SKICK

Privata vägars skick och användbarhet ska säkerställas nationellt; med beaktande av deras betydelse för försörjningsberedskapen och industrin, hållbarhets- och energiomställningen, den regionala hanteringen av klimatrisker, den mångsidiga näringsverksamheten på landsbygden samt beboligheten och invånarnas säkerhet.

Den uppskattade reparationsskulden för privata vägar och broar uppgår i sin helhet till 1,3 miljarder euro. Privata vägar används av fler än två miljoner. Befolkningsförändringen i landsbygdsområdena samt de begränsade resurserna för människor och aktörer påverkar väglagens förutsättningar att upprätthålla infrastruktur som används nationellt. Typiskt för det är väglag som har en färja på enskild väg. I enlighet med finansieringsprogrammet i utkastet till Trafik 12-plan höjs statsunderstödet för privata vägar med 4 miljoner euro per år från och med 2029. Beslut om understöd som beviljas för väghållning av privata vägar fattas också av kommunerna och för byggande och grundlig förbättring av skogsvägar kan beviljas stöd enligt incitamentssystemet för skogsbruket. Geografisk information från Skogscentralens projekt Tiesit erbjuder värdefull information för prioriteringen av medelsanvändningen samt för att öka vägdelägarnas aktivitet, kompetens och samarbete.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 5: SKÄRGÅRDSTRAFIK

Man ska säkerställa att skärgårdstrafiken som är livsviktig för skärgården fungerar.

Med skärgårdstrafik avses landsvägsfärjor, förbindelsefartyg samt färjor på privata vägar. Skärgårdstrafiken möjliggör boende och näringsverksamhet i skärgården, eftersom den är den enda förbindelsen till fastlandet. Som en del av reformen av skärgårdslagen ska bestämmelserna om förbindelsefartygstrafiken uppdateras, enhetliga grunder för ordnande av förbindelsefartygstrafiken utarbetas och en ruttspecifik servicenivå fastställas.

Mål: Strukturer som stöder ekonomisk förnyelse stärks

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 6: KONSEKVENSER FÖR LANDSBYGDEN, BOENDE OCH EKONOMI

I samband med formuleringarna av mål och åtgärder i regeringsprogrammen är det nödvändigt att beakta de samhällsliga konsekvenserna för landsbygden och skärgården samt att beakta regionernas särdrag i de viktigaste riktlinjerna för boende, ekonomi, näringsverksamhet, företagande och FoUI-finansiering.

Det är viktigare än någonsin att förverkliga landsbygdsområdenas innovationspotential. Ett hållbart och övergripande utnyttjande av den ekonomiska potentialen förutsätter att deras ekonomiska strukturer förnyas. Förändringar i boendet, servicenätet och landsbygdsområdenas ankarinstitutioner, finansmarknaden och innovationssystemen samt den digitala och fysiska tillgängligheten påverkar förutsättningarna för förnyelse av landsbygdens ekonomi. Befolkningsförändringar, såsom krympande befolkning i arbetsför ålder, befolkningens funktionsförmåga, utbildningsnivå, tillgången på arbetskraft och ägarbyten påverkar den lokala och regionala ekonomin. 35 procent av hela landets företag, varav största delen är mikroföretag och små och medelstora företag, verkar på landsbygden. När de grundläggande förutsättningarna är som de ska har landsbygdsområdena betydande möjligheter att skapa tillväxt genom olika ekonomiska sektorer och nya värdekedjor som främjar hållbarhetsomställningen.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 7: KOORDINATION MELLAN EU-FONDE

Samordningen mellan olika EU-fonder måste stärkas för att undvika överlappande strukturer, stärka finansieringens effektivitet och synergifördelar samt främja förnyelsen av landsbygdsområdenas livskraft och växelverkan mellan stads- och landsbygdsområden.

I enlighet med subsidiaritetsprincipen ska EU:s medlemsländer möjliggöra system som grundar sig på deras egna behov och i Finland ska man identifiera system som lämpar sig för olika slags regioner. Europeiska kommissionen betonar att alla EU-fonder och -program i princip är tillgängliga för landsbygdsområdena och identifierar de nationella särdragen hos landsbygdsområdena samt nyckelfrågor i växelverkan mellan stad och landsbygd som främjar ömsesidighet. Kommissionen betonar betydelsen av alla politiska sektorer för utvecklingen av landsbygdsområdena och förnyelsen av deras livskraft (jfr den nationella landsbygdspolitiken). EU:s långsiktiga vision för landsbygdsområden betonar samordning på nationell och regional nivå och ett bättre utnyttjande av finansieringen för att förnya landsbygdsområdenas livskraft. För närvarande är det endast åtgärder i anslutning till Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EAFRD, nedan landsbygdsfonden) som prioriterar landsbygdsutveckling. Det är viktigt att till fullo utnyttja EU-finansieringen för att förnya landsbygdsområdenas och i synnerhet gränstrakternas livskraft, eftersom statens offentliga penningflöden till förnyelse av ekonomiska strukturer och livskraft tydligt har riktats till stadsområdena. Man bör sträva efter att minska överlappande regionala system inom olika förvaltningsområden så att man förutom de offentliga finansernas tillstånd även identifierar antalet regionala aktörer. Det är viktigt att utnyttja befintliga strukturer som tillämpats på landsbygdsområden i större utsträckning och följa upp hur finansieringen allokeras och vilken effekt den har i stads- och landsbygdsområden. Interregional växelverkan bör identifieras.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 8: UTVECKLING AV LANDSBYGDEN CAP POST 2027

Mångsidig landsbygdsutveckling måste bevaras som en del av EU:s gemensamma jordbrukspolitik även under följande EU-finansieringsperiod, efter 2027. Även i framtiden är det nödvändigt att säkerställa användningen av EU-finansiering för att förnya landsbygdsområdenas livskraft, ekonomi och samhällsliga strukturer samt stärka säkerheten.

I Finland är landsbygdsfondens betydelse kritisk med tanke på bevarandet av landsbygdsområdenas livskraft. Den delfinansierade landsbygdsutvecklingen som möjliggörs omfattar diversifiering av näringsverksamheten utanför jordbruket, lokalt ledd utveckling (Leader-verksamheten), förbättring av infrastrukturen, genomförande av miljöåtgärder samt främjande av internationalisering och bildar en stark och mångsidig helhet som stärker ett hållbart jordbruk och livsmedelssystem. Åtgärderna för utveckling av landsbygden har större genomslagskraft för att främja målen för olika förvaltningsområden, till exempel i fråga om psykisk hälsa, välfärd och motion, men också i fråga om bildning, sysselsättning och hållbar tillväxt. I flera EU-länder genomförs landsbygdsutveckling utanför jordbruket endast genom lokalt ledd utveckling (Community-Led Local Development CLLD) i form av Leader-verksamhet eller med medel från sammanhållningsfonden, som Finland inte får finansiering från. I Finland har systemet för utveckling av landsbygden som delfinansieras av EU byggts upp så att statens regionförvaltning, i fortsättningen livskraftscentralerna, ansvarar för vissa åtgärder och Leadergrupperna för vissa. Resultaten av landsbygdsfondens åtgärder för utveckling av landsbygden utanför jordbruket är mycket goda: nya arbetsplatser (15 000 under 2014–2022) och företag på landsbygden, förbättring av den kritiska infrastrukturen inom vattenförsörjningen och bredbandsförbindelser. Inkluderande och effektivt samarbete såsom Smarta byar bör stärkas, vilket konstateras i Europeiska kommissionens vision för jordbruk och livsmedel som publicerades 2025.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 9: FÖRBÄTTRAD UTNYTTJANDE AV SAMHÄLLSLEDD LOKAL UTVECKLING-VERKSAMHETSMODELLEN (YPK)

Verksamhetsmodellen för lokalt ledd utveckling kan utnyttjas i större utsträckning för att uppnå EU:s mål och de nationella målen.

Leader-modellen för lokalt ledd utveckling, som för närvarande används i alla landsbygdsområden, grundar sig på att människor utifrån de lokala premisserna vet bäst hur den egna regionen borde utvecklas. Ett mer omfattande införande av verksamhetsmodellen i EU-finansieringen skulle leda till färre överlappande strukturer. Det lokala partnerskapet förverkligas i praktiken, eftersom Leader-föreningarnas styrelser har bildats på trepartsbasis av lokala invånare, representanter för föreningar och sammanslutningar samt kommuner och lokal offentlig förvaltning. I Finland finns 53 Leadergrupper som är regionala. Finansieringen kommer i huvudsak från EU:s landsbygdsfond och uppgår under perioden 2023–2027 till sammanlagt 230 miljoner euro. Med offentlig finansiering har man skapat hävkraft som har möjliggjort 3,3 miljoner tal-kotimmar 2014–2022. Inom Ungdomsleader-verksamheten som används i många Leadergrupper erbjuder unga möjligheter för unga till företagande, deltagande och påverkan samt finansiering.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 10: INDIKATORGRANSKNING AV HÅLLBAR LIVSKRAFT

En nationell indikatorgranskning av hållbar livskraft ska införas för granskning och uppföljning av lokal och regional befolkningsförändring, boendemiljöer, hållbar utveckling och tillväxt. Indikatorgranskningen av hållbar livskraft tjänar det tväradministrativa samarbetet och svarar på den geografiska dimensionens informationsbehov.

Det är viktigt att följa befolkningens åldrande och det tunnare befolkningsunderlaget, den hållbara utvecklingen och den ekonomiska utvecklingen som en helhet och identifiera olika stads- och landsbygdsområden och landsbygdskommuner. Till exempel grundar sig indikatorgranskningen av hållbar livskraft (Makkonen m.fl. 2022) på 47 statistiska material, beaktar FN:s Agenda 2030-mål och kan genomföras för olika kommuner och regioner. I utvecklingen och finansieringen av nationella indikatorer är det viktigt att lyssna på och diskutera med förvaltningsområdena och -nivåerna och självständiga organ. Det omfattande behovet av att identifiera, förstå och följa upp den så kallade smarta anpassningen och utvecklingen av hållbar livskraft i kommunerna och regionerna ska beaktas nationellt.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 11: FOUI-FINANSIERING, INNOVATIONSSYSTEM OCH SMÅ AKTÖRER, UNGA OCH KVINNOR

I enlighet med OECD:s rekommendationer ska man nationellt bedöma vilka konsekvenser FoUI-finansieringen och innovationssystemet har för landsbygden och identifiera drivkrafter och flaskhalsar för fullt utnyttjande av tillväxtpotentialen hos företagare och företag i landsbygdsområdena samt indikatorer som beskriver dem på ett ändamålsenligt sätt. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid unga och kvinnor. Angelägna missförhållanden måste åtgärdas.

Ökad produktivitet förutsätter också att innovations- och tillväxtpotentialen i landsbygdsområdena utnyttjas fullt ut. Bedömningen av de samhälleliga landsbygdskonsekvenserna hjälper till att identifiera innovationsverksamhet och tillväxtmöjligheter i glesbefolkade landsbygdsområden samt faktorer som påverkar dessa, såsom näringsverksamhet, yrkesstrukturer och samhällsstrukturer. Tillgången till basservice och infrastruktur, marknader och finansiering har betydelse för hur innovativa företagen i landsbygdsområdena är. Det är viktigt att identifiera och beakta process- och produktinnovationer samt offentliga och sociala innovationer. Fördelningen av statens offentliga medel, till exempel genom upphandlingar, har betydelse för olika regioners

och kommuners förutsättningar att förnya de ekonomiska strukturerna och öka produktiviteten. Största delen (97 procent) av statens offentliga upphandlingar hänför till Nyland och huvudstadsregionen. Över 95 procent av de totala FoUI-utgifterna anvisas till städerna. Sex procent av företagen på landsbygden eftersträvar kraftig tillväxt.

Landsbygdsområdena ses som innovativa platser för företagande, och till exempel kreativ ekonomi, informationsekonomi och digitalt företagande innebär också möjligheter för ekonomisk tillväxt i landsbygdsområdena. Landsbygdens starka gemenskap och lokala nätverk stärker företagandet som ett alternativ och stöder företagarnas och företagsverksamhetens framgång. Företagens utmaningar med tillgången till exempelvis finansiering och arbetskraft kan dock bromsa upp tillväxten och utvecklingen.

Kreativ ekonomi, informationsekonomi och hållbarhetomställningen innebär också möjligheter för ekonomisk tillväxt i landsbygdsområdena. Bland unga är företagarakтивiteten förknippad med närmiljön på många olika sätt. Dessa förbindelser bör beaktas i strategier och åtgärder som främjar företagande. Möjligheterna till distans- och flerformsstudier och digitala inlärningsmiljöer kan förbättra utbildningens tillgänglighet på landsbygden, och även stärka företagarfärdigheterna och företagarnas framgång. Det behövs också riktade åtgärder för att främja kvinnors företagande, eftersom deras möjligheter till sysselsättning och företagande i en föränderlig servicenätmiljö är en central utmaning. Hållbarhetsomställningen erbjuder möjligheter även när det gäller detta. Företagandet påverkas också av hur smidig vardagen är och hur tillgången till basservice ser ut samt hur väl den fysiska och digitala infrastrukturen fungerar.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 12: KOMPETENS OCH ARBETSKRAFT

Utmaningarna i anslutning till kompetensen och arbetskraftsbehovet på landsbygden måste lösas genom heltäckande tväradministrativa och tväradministrativa åtgärder. Man måste beakta kompetens, fri bildning och utbildning, invandring och integration, FoUI-finansiering och innovationssystem, befolkningens funktionsförmåga och förlängning av karriärerna samt upplevelsen av att det går att bo på landsbygden, bas- och nödvändighetstjänster samt tillhörighet.

Det är svårt att lösa utmaningarna med landsbygdsområdenas kompetens och arbetskraftsbehov på egen hand och separat inom olika förvaltningsområden. Det behövs ett långsiktigt tväradministrativt och tväradministrativa samarbete som identifierar landsbygdsområdenas särdrag. Det är viktigt att yrkesutbildningen och högskolorna samarbetar med företagen, att man beaktar regionala skillnader i försök med styrning av verksamheten (undervisnings- och kulturministeriet) samt förbättrar möjligheterna till vidareutbildning och examensinriktad fortbildning som en del av reformen av finan-

sieringssystemet för yrkesutbildningen. Det är viktigt att identifiera det fria bildningsarbetets betydelse för att höja kompetensnivån hos medborgare som bor på landsbygden för att stärka utbildningsvägarna och skapa affärsmodeller samt för att personer med utländsk bakgrund ska kunna slå sig ner på orten. Det är avgörande att säkerställa tillgången och tillgängligheten när det gäller gymnasieutbildning i regioner där antalet barn och unga minskar kraftigt under de kommande årtiondena. Rekryteringar bör främjas genom att stärka den regionala dragningskraften genom samarbete mellan kommuner, näringsaktörer och statliga aktörer (sysselsättningsområdena, de framtida livskraftscentralerna, Work in Finland), men också med lokala sammanslutningar. Det är viktigt att skapa och stärka lokala arbetsplatser genom att fullt ut utnyttja EU:s finansieringsinstrument (EU:s landsbygdsfond och EU:s regional- och strukturpolitiska fonder), liksom tillgången till bostäder och det lokala samhällets öppenhet och mottaglighet.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 13: SOCIALA EKONOMIN

Den sociala ekonomin måste främjas på ett målinriktat sätt för att skapa lösningar och sociala innovationer för lokala och regionala servicebehov i områden där den offentliga eller privata sektorn inte erbjuder bas- och nödvändighetstjänster. För att kunna utveckla den sociala ekonomin måste man utveckla ekosystemet, genomföra försök i olika landsbygdsområden och stödja gemenskapsbaserat företagande, vilket omfattar att förbättra finansieringsmöjligheterna och använda sociala kriterier i offentliga upphandlingar.

Att producera tjänster med frivilliga krafter räcker inte till för att svara på den ökade efterfrågan, och därför har behovet av mer bestående och mångsidiga strukturer presenterats redan under det senaste årtiondet. I förhållande till städerna har landsbygdsområdena fler organisationer, och de har en betydande roll som producenter av lokala tjänster och aktörer inom den sociala ekonomin som hamnar mellan den offentliga och den privata sektorn. Föreningar svarar på det lokala behovet och efterfrågan, men de är också föremål för förväntningar från kommunerna, regionerna och staten. Allmännyttiga företag och samhällsinriktat företagande skapar lokala arbetsplatser, stöder kompetensutveckling och erbjuder möjligheter för svårsysselsatta grupper. Dessutom stärker de lokalinvånarnas möjligheter att delta i utvecklingen av sin egen region. Utöver serviceproduktionen är det viktigt för samhällsaktiviteten och frivillighetsverksamheten på landsbygden att upprätthålla evenemang, kultur- och idrottsverksamhet, miljövard samt traditioner och byaverksamhet. Allt detta stärker lokalsamhällets grundläggande resiliens (beredskap).

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 14: UPPFÖLJNING AV MULTILOKALITET

Den statistiska uppföljningen av multilokalitet ska produceras som stöd för den samhälleliga beredningen samt planeringen och dimensioneringen av tjänsterna.

Statistik samlas in och presenteras med tillräcklig noggrannhet och enligt områdesklass med beaktande av lagstiftningen i den allmänna dataskyddsförordningen (GDPR). Under ledning av statistikmyndigheterna säkerställs en fungerande statistikföring. Man granskar och identifierar multilokalitetens betydelse och dimensioner i beredskapen med beaktande av hur befolkningen rörde sig under covid-19-pandemin och lokala och regionala former för ordnande av tjänster i en eventuell krissituation.

Mål: Stärka verksamhetsförutsättningarna, förtroendet och framtidstron

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 15: SÄKERSTÄLLET AV BOBARHET

Landsbygdsområdenas bopärlhet måste säkerställas genom servicelösningar som lämpar sig för dem och som förutsätter stark tväradministrativ verksamhet, tydlig styrning och uppföljning. Vid bedömningen av servicebehoven hos utsatta befolkningsgrupper och deras förmåner ska den geografiska dimensionen granskas.

Servicelösningar som lämpar sig för olika landsbygdsområden förutsätter ett stabilt kunskapsunderlag och tväradministrativt samarbete, men också avtal och samarbete med andra aktörer i landsbygdsområdena. Initiativförmågan ska ligga hos myndigheterna. Petteri Orpos regering har som vision att Finland kan trygga tjänster för alla åldrar, från småbarnsfostran till utbildning och andra bildningstjänster, social- och hälsovårdstjänster och omsorg, oberoende av inkomstnivå och bostadsort – även för kommande generationer. Det är viktigt att säkerställa invånarnas, sammanslutningarnas och företagens delaktighet när man bereder ändringar i basservicenätet samt bedömer och följer upp effekterna av ändringarna. Med hjälp av ett kunskapsunderlag som baserar sig på geografisk information och lokal information kan man undvika att oavsiktligt orsaka sådana negativa samhälleliga konsekvenser för landsbygden och skärgården som det finns flera exempel på. Den geografiska sårbarheten gäller särskilt barn, unga, barnfamiljer och äldre personer som bor stadigvarande i glesbygden och i landsbygdslika skärgårdsområden. Sådana områden finns i de administrativa randområdena till stora städer, landskap och välfärdsområden samt i östra och norra Finland. Den geografiska granskningen (klassificeringen av stads-landsbygdsområden) är sär-

skilt viktig för att identifiera multiplikatoreffekterna av förändringar i anslutning till boende, social- och hälsovårdstjänster, säkerhetstjänster, undervisnings- och utbildningstjänster, persontrafiktjänster och digitala tjänster. Det räcker inte med enbart digitala servicelösningar för att lösa situationen, eftersom digitalt utanförskap och risken för att det ökar är verkliga. För att trygga de grundläggande förutsättningarna för vardag och välfärd i landsbygdsområdena är tredje sektorn en betydande resurs, och avtal är ett lämpligt verktyg för resultatrikt samarbete. Genomförandet av servicelösningar som lämpar sig för olika landsbygdsområden förutsätter en stark nationell, regional och lokal vilja. Nya sätt att ordna tjänster i landsbygdsområdena har efterlysts länge och möjliggörs av nationell och tväradministrativ samordning, tydlig och enhetlig informationsstyrning samt uppföljning (jfr utvecklingsrekommendation 10).

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 16: NATURRESURSER, MARKANVÄNDING OCH RÄTTVISA

En rättvis fördelning och inriktning av den samhälleliga och ekonomiska nyttan av landsbygdsområdenas naturresurser och markanvändningen samt de miljöolägenheter som uppstår ska ombesörjas genom att processer och metoder för miljö rättvisa tas i bruk samt genom att lokala aktörer, invånare, sammanslutningar och företag involveras i planeringen, genomförandet och uppföljningen av åtgärder som främjar hållbarhetsomställningen.

Lokal acceptans ses som en förutsättning för att man ska kunna lösa miljöproblem, främja hållbarhetsomställningen och klimatmålen samt konkretisera fördelarna även på lokal nivå. Motstånd kan äventyra uppnåendet av målen för hållbar tillväxt samt försämra den sociala enhetligheten och den övergripande säkerheten i samhället i vidare bemärkelse. Målen som syftar till att lösa miljöutmaningarna ska på ett övergripande sätt också betjäna landsbygdsområdenas behov, ekonomi och verksamhetsmiljöer – invånare, sammanslutningar och företag. Om miljö rättvisa och platsbaserade lösningar inte förverkligas finns det även en risk för att klyftan mellan landsbygdsområdena och städerna blir djupare. Man måste också kunna se och uppleva fördelar lokalt. En ren och mångsidig natur är en attraktionsfaktor för landsbygden. Landsbygdsområdena måste kunna erbjuda förtjänstmöjligheter och lokalekonomiska möjligheter.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 17: FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR MEDBORGAR OCH FRIVILLIGHETSVERKSAMHET

Verksamhetsförutsättningarna för landsbygdens lokalsamhällen, samhällsaktiva och frivilligaktörer måste stärkas för att man också ska kunna stärka kulturen, välbefinnandet i

naturen, gemenskapen, delaktigheten, funktionsförmågan, välbefinnandet och förtroendet samt samhällets grundläggande resiliens.

Aktiva lokalsamhällen upprätthåller livsmiljöns kvalitet, relationen till naturen och kulturarvet, vilket stärker välbefinnandet, den lokala grundläggande resiliensen och kris-tåligheten. Kulturens betydelse för gemenskapen och resiliensen är central. I en för-änderlig omvärld har civilsamhällesorganisationerna fått ett behov och ansvar att ut-veckla medelsanskaffningen, öka samarbetet och förnya strukturerna, vilket också har främjats genom statsrådets principbeslut (2024). De samhälleliga förändringarnas in-verkan på verksamheten i lokalsamhällena på landsbygden måste beaktas, och de grundläggande förutsättningarna för lokal samhällsaktivitet och frivilligverksamhet måste tryggas till exempel som en del av statsunderstöden, föreningslagen och frågor som gäller föreningars medelsanskaffning. Man bör också fästa uppmärksamhet vid på vilket sätt tillgången till nödvändighetstjänster, till exempel grundläggande bank-tjänster och datakommunikationsförbindelser, påverkar verksamheten i små lokala föreningar och till exempel små allmännyttiga andelslag.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 18: DELAKTIGHET, VÄXELVERKAN OCH SAMARBETE

I och med välfärdsområdenas och kommunernas föränderliga roll måste interaktions- och samarbetsstrukturerna förnyas så att även människor som bor i landsbygdsområden och lokala sammanslutningar i landsbygdsområden, kommuner och byar blir hörda och beaktade i beredningen och beslutsfattandet samt uppföljningen.

Det är viktigt att stärka medborgarverksamheten och gemenskapen särskilt i geogra-fiskt utsatta områden (se även utvecklingsrekommendation 16), men i dessa områden är också den offentliga sektorns roll och ansvar för samarbetet kritisk. I organisations-verksamheten på nationell och regional nivå har man identifierat ett behov av att för-nya sig i och med de strukturella och funktionella förändringarna, och dessutom är det viktigt att identifiera faktorer som stöder den samhälleliga resiliensen, såsom kultur och multilokalitet samt verksamhetsmiljö och lokala aktörer. Organisationsaktörer kan vara verksamma på olika sätt i olika områden.

Strategin för civilsamhällesorganisationer främjar civilsamhällesorganisationernas egen medelsanskaffning, utvecklar statsunderstödsverksamheten och avvecklar byrå-kрати som belastar organisationerna. Dessutom utreds hurdant direkt och indirekt stöd kommunerna och välfärdsområdena beviljar föreningar och stiftelser.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 19: KONTROLL OCH SÄKERTSTÄLLANDE AV NÖDVÄNDIGHETSTJÄNSTERNA

Det är nödvändigt att se över och säkerställa skyldigheterna att tillhandahålla samhällsomfattande nödvändighetstjänster i synnerhet i fråga om grundläggande banktjänster, men också i fråga om exempelvis bredbandsförbindelser och persontrafiktjänster.

Tillgången till grundläggande banktjänster och deras tillgänglighet påverkar både förutsättningarna för människors grundläggande rättigheter och digitala medborgarskap och förutsättningarna för lokala föreningars och små andelslags och företags tillgång till bankkonton och grundläggande verksamhet. Grundläggande banktjänster ses som nödvändighetstjänster vid sidan av elanslutningar, datakommunikationsförbindelser (se utvecklingsrekommendation 1), persontrafiktjänster (se utvecklingsrekommendation 4), dagligvaruhandel, apotek och post samt distributionsnät för drivkrafter i anslutning till personbilstrafiken. Med hjälp av stödet för bybutiker har man förutom dagligvaruhandel även kunnat upprätthålla tillgången till apotekstjänster, posttjänster och bränsle i synnerhet i glesbygden och skärgården. Det är avgörande att stödet för bybutiker fortsätter.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 20: BEFOLKNINGSFÖRÄNDRINGAR OCH VITALA FUNKTIONER

Det inbördes förhållandet och den starka kopplingen mellan samhällets vitala funktioner som beskrivs i säkerhetsstrategin för samhället ska stärkas genom att identifiera befolkningsförändringen, förändringarna i servicenätet och förändringarna i näringsverksamheten i landsbygdsområdena.

I verksamhetsmodellen för säkerhetsstrategin ombesörjs samhällets vitala funktioner som samarbete mellan myndigheter, näringslivet, organisationer och medborgare på lokal (kommun), regional (landskap och välfärdsområde), nationell och internationell nivå. I säkerhetsstrategin för samhället beskrivs förhållandet mellan samhällets vitala funktioner och en stark koppling till varandra: mental kriställighet, ledarskap, internationell verksamhet och EU-verksamhet, försvarsförmåga, inre säkerhet, ekonomi, infrastruktur och försörjningsberedskap, befolkningens funktionsförmåga och tjänster. Kopplingarna eller avsaknaden av sådana konkretiseras i landsbygdsområdenas vardag och i många roller som människorna och samhällena har, och därför måste kopplingarna balanseras och stärkas. Mental kriställighet hör till de viktigaste vitala funktionerna, och dessutom betonar strategin individernas betydelse som nyckelaktörer för

samhällets säkerhet. I landsbygdsområdena betonas individernas styrka som en del av det lokala samhället, en hög beredskapsnivå samt invånarnas många roller i individens och gemenskapens vardag. Det är viktigt att samhället sörjer för individens resiliens och förutsättningar att fungera som stöd för den gemensamma säkerheten även i olika slags landsbygdsområden och skärgården, i synnerhet i gränstrakter och stugområden. Landsbygdsområdenas styrka är aktiv samhällsaktivitet och frivilligverksamhet och en flexibel företagskultur. En styrka är också kommuner, regioner och områden som uppnår hållbar livskraft (som verksamhetssätt för smart anpassning).

Samordning och utveckling av totalförsvaret genomförs inom flera förvaltningsområden. Inom försvarsförvaltningen har totalförsvaret utretts i förhållande till den förändrade säkerhetspolitiska omgivningen och planeringen av behövliga fortsatta åtgärder pågår.

Mål: Utöka och samla samhällelig landsbygdsinformation

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 21: LANDSBYGDSFORSKNING OCH LANDSBYGDSKUNSKAP

Strukturella lösningar för att stärka landsbygdsforskningen och -undervisningen måste finnas. Tväradministrativa forskning, utveckling och innovationsverksamhet som identifierar geografiska dimensioner behövs, även på landsbygden och för att utveckla växelverkan mellan stad och landsbygd.

För att uppnå de strategiska målen för alla förvaltningsområden och förvaltningsnivåer krävs förståelse för olika verksamhetsmiljöer och aktörer, samhälleliga faktorer som påverkar deras verksamhetsförutsättningar samt geografiska dimensioner i vidare bemärkelse. Information behövs om olika stads- och landsbygdsområdens inbördes beroendeförhållanden, förändringar i dem, utvecklingstrender och inverkan på samhället. Den samhälleliga landsbygdsforskningen omfattar ofta också städer och stadsregioner, eftersom det i de flesta finländska städer finns olika landsbygdsliknande områden med invånare, lokalsamhällen, aktörer och byar.

Den samhälleliga och tvärvetenskapliga landsbygdsforskningen är nära kopplad till de platsbundna och regionala dimensionerna av ekonomisk, ekologisk, social och kulturell hållbarhet. I riksdagens skrivelse om den föregående landsbygdspolitiska redogö-

relsen förutsattes att "regeringen ser till att såväl den landsbygdsinriktade primärforskningen och tillämpade forskningen som utbildningen läggs upp så att de kan ge ett svar på de nya utmaningar som bland annat globala förändringar ställer oss inför". Nedmonteringen av nätverket av landsbygdsprofessorer och det tvärvetenskapliga nätverket Rural Studies (jfr OECD Rural Studies-serien) och att de konkurrensutsatta finansieringsansökningarna ofta är platsneutrala och betonar naturvetenskaper och teknisk forskning, påverkar hur man identifierar och förstår landsbygdsområdenas särdrag och särskilda frågor samt deras kopplingar till mer omfattande förändringar och omvälvningar i samhället.

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 22: INRÄTTANDE AV PLATTFORM FÖR OBSERVATION AV LANDSBYGDERNAS UTVECKLING

I Finland ska det inrättas en nationell plattform som motsvarar EU-kommissionens observationsorgan för landsbygden och som samlar lägesinformation om landsbygdsområdena (inkl. landsbygdslika skärgårdsområden) för att stödja den tväradministrativa och sektorspecifika beredningen, utvärderingen och uppföljningen.

Statistiken som beskriver landsbygdsområdena är utspridd i olika informationskällor och statistiken produceras och sammanställs på olika sätt, vilket försvårar jämförelsen av statistikuppgifter. Samlad landsbygdsinformation och landsbygdspolitiska och skärgårdspolitiska analyser säkerställer att informationen är jämförbar och att beslut som gäller finländarna på EU-nivå är rättvisa och beaktar nationella och regionala särdrag samt den geografiska dimensionen. Det finns skäl att utnyttja landsbygdspolitikens tväradministrativa och sektoröverskridande expertis, likaså sakkunskapen hos andra självständiga organ.

Mål: Slipa det landsbygdspolitiska planeringssystemet

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 23: MANE, DIALOG, DELAKTIGHET OCH KOMMUNIKATION

I det landsbygdspolitiska planeringssystemet stärks den tväradministrativa och den tväradministrativa dialogen samt den gemensamma behandlingen av landsbygdsinformation och -forskning. Tillika förbättras identifieringen och beaktande av landsbygdsområdenas särdrag i beslutsfattandet, beredningen och uppföljningen.

En övergripande, platsbaserad och människoorienterad landsbygdspolitik omfattar ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensioner och betjänar en allt större grupp som behöver information. Det är viktigt att stödja olika förvaltningsområden i att lösa och främja landsbygdspolitiskt viktiga frågor. Människoorienterade och samhälleliga landsbygdspolitiska frågor är i grund och botten tväradministrativa, men de påverkas i hög grad av förvaltningsspecifika lösningar. Styrkan i det landsbygdspolitiska planeringssystemet är förmågan att föra samman människor, forskare, experter, tjänstemän och beslutsfattare på lokal, regional, nationell och internationell nivå. Landsbygdspolitiska rådet (MANE), MANEs sekretariat och landsbygdspolitiska tematiska nätverk är kärnan i planeringssystemet och fungerar som en gemensam framtidsorienterad plattform mellan den offentliga, privata och tredje sektorn. Landsbygdspolitikens planeringssystem fungerar nätverksbaserat regionalt, nationellt och internationellt och fungerar i ett omfattande partnerskap med olika aktörer och politiska sektorer för att stärka människors delaktighet, bättre identifiera särdragen i stads- och landsbygdsområden och göra politiken mer konsekvent. Planeringssystemet betjänar olika aktörer som behöver samhällelig landsbygdsinformation och fungerar också som en aktuator: genom det landsbygdspolitiska planeringssystemet möjliggörs och främjas till exempel en lokal hållbar utveckling (Hållbarhetsveckan) och en konstruktiv dialog mellan olika organisationer och aktörer (riksomfattande Landsbygdsparlamentet).

UTVECKLINGSREKOMMENDATION 24: MANE OCH LANDSBYGDSSÄKRING

Landsbygdspolitiska rådets status, uppgifter och de medel som används i planeringssystemet ska säkerställas, rådets och landsbygdspolitiska planeringssystemets uppgift att genomföra och främja landsbygdssäkring ska fastställas samt möjligheterna för människor och sammanslutningar på landsbygden att delta ska stärkas så som också landsbygdsfakta och forskningen som en del av ett tväradministrativt och tväradministrativa landsbygdspolitiskt verksamhetssätt som förenar och engagerar olika aktörer.

Landsbygdssäkringen som görs systematiskt med en informationskedja och sakkunniga som stöder genomförandet betjänar i rätt tid både förvaltningsspecifik och tväradministrativ beredning och beslutsfattande. Metoden för landsbygdssäkring är flexibel och motsvarar behov av beredning, genomförande och uppföljning av nationella och regionala beslutsfattande.

Planeringssystemet för landsbygdspolitiken utvecklas genom att stärka samarbetet med andra självständiga organ samtidigt som man fortsätter att främja nationella (och internationella) mål. Exempel på samarbetsparter är kommissionen för hållbar utveckling. Landsbygdspolitiken och dess tematiska verksamhet främjar bland annat lokalt hållbart utvecklingsarbete samt utveckling av miljöriktiga metoder. Genom att

stärka delaktigheten och dialogen i den nationella landsbygdspolitiken främjas rättigheten till delaktighet för människor och aktörer på landsbygden och demokratiprogrammets målsättningar. I samarbete med skärgårdspolitiken stärks utvecklingen av en metod för att bedöma konsekvenser för skärgården.

Det är viktigt att man redan i skrivningarna i regeringsprogrammet identifierar vilka politiska mål och åtgärder som särskilt förutsätter en helhetsmässig bedömning av landsbygdskonsekvenser - landsbygdssäkring. Den instans som ansvarar för utvärderingen, utvecklingen och stödet av landsbygdskonsekvenserna ska utses inom statsförvaltningen. I det landsbygdspolitiska planeringssystemet kan man under ledning av JSM bedöma konsekvenserna av regeringsprogrammet för landsbygden och de nationella multiplikatoreffekterna genom att genomföra alla delområden av landsbygds-säkring. I bedömningen är samarbetet med justitieministeriet och rådet för bedömning av lagstiftningen centralt. MANEs rapportering och uppföljning av landsbygdssäkring utvecklas utifrån redogörelsen, och som en del av en smidigare rapportering produceras varje regeringsperiod en uppföljningsrapport om bedömningen av landsbygds-konsekvenserna samt rekommendationer för följande regeringsperiod.

"SRK FYLLER I, MINISTERIETS PUBLIKATIONSSERIE OCH PUBLIKATIONENS ÅR:SERIENUMMER."

Utkkast